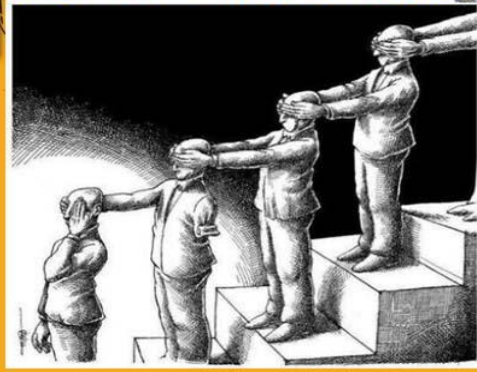

1

کیملیک چی سیاست باره سینده پاتولوژیک تئز لر ایواز طاها

Olay Elektron Kitablari

کیملیک چی سیاست باره ده پاتولوژیک تئزیر ایواز طاها

آپرل ۲۰۱۶

فروردین ۱۳۹۵

Olay Elektron Kitabları

گیریش

هر بیر سیاسی-ایجتیماعی فعالیتین آماجی موتلو یاشام و یوگسک اُردم لره قوووشماق دیر. بونون اؤچون کیملیک قازانما اوغروندا آپاریلان موباریزه لر اؤزلویونده آماج دئییل، آراج دیر. بئله جه فعالیت لرین اوغورلو آلینماسی نین شرطی ایسه اؤزگورلوک و عدالت کیمی قاورام لارا سؤیکنمک دیر. آنجاق بعضن بو ایکی قاورام بیریرینه قارشیت گلیر. اؤزگورلویون اولوشوم شرطی عدالتین یوخلوغو ایله باغلی اولور. عدالتین بریاسی ایسه اؤزگورلویون یوخاچیخماسی باهاسینا باشا گلیر.

بو اثرده قویولموش مسئله لرین اؤزه یی یالنیز بیزه عاید دئییل، بوتون تؤولوم لاردا صادیق دیر. لاکین کئچید مرحله سینى یاشاماقدا اولان جوغرافیامیزدا، بونلارین داها قاباریق ایزلرینی گورمک اولار.

غرب اینسانی دورد یوز ایلدن چوخ دور کی، تؤولومو اینسان عاغلی اساسیندا یونه تیر. آنجاق بیزده مؤثرن سیاستین تاریخی قیسادیر. بیز اوزون سورّه اوسسال [عقلانی] گله نکهده یوغرولموش بیر چئوره ده یاشامیریق. مشروطیتدن باشلا یارق مئیدانا گلیمیش آیدینلانما ایسه، بیر چوخ ندرلر اؤزوندن یاریمچیق قالمیشدیر. بوردا گوج اوجاق لاری نین مستبدلیبی و کوتله نین اولوموسوز تپکی سیندن باشلیجا ندرن کیمی آد چکمک اولار. دئمک،

سعادتلى گله جه يه كؤكلنميش اؤزگورلوك حرکاتى ايكى سببه گوره اوغورسوز قالدى؛ بيرى گوج قورولوش لارى نين قورغولارى [دسيسه لرى] ، او بيريسى ايسه كوتله نين ايرتيجاعى تپكىسى. كوتله هله فنوداليزم دؤنمىنى ياشايرديسا ميرزه فتحعلى آخوندو، ميرزا يوسيف تبريزى و عبدالرحيم طاليبو سانكى واختيندان ائركن گلميشديلر. نه يازيق كى، تاريخى دؤنملرده بير نئچه كز تکرارلانميش تپكى نين قاليق لارنى هله ده بيلينجيميزده گزديريريك. اؤرنكلر آز دئيبيل: دؤشونوشوموزه هوپموش اوسديشى آليقشانلىقلار، قبيله تفككورونون ياغيغىلىغى، ميتؤسون لوگؤسا غلبهسى، ديلكلر ايشيغيندا گئرجكلىكلره كور اولماق، يازى ديلينه كئچه بيلمه دن شيفاهى ديلده ايليشيب قالماق، قورغو [توطئه] گؤزو ايله عالمه باخماق، دوغوساللىق و سياسى رؤمانتىكا، و شعرين نثره اؤستونلويو.

بو چاتيمشازلىقلار و مانعهره ديقتت يئتيريمه دن كيملىك قازانيليرسا بيله، عدالت و اؤزگورلويون برياسى چتين آينا بيلر. عدالت و اؤزگورلويون اولمادىغى يئرده ايسه موتلولوق دا يوخا چيخار، اؤردم ده. بيز بو ائرده همين مانعهرين بير نئچه سيني چؤزومله مه يه [آناليز ائتمه يه] چاليشاجاغيق.

اۇن سۆز

"كيملىك چى سياست"^۱ نە دئمەك دىر، اما جى نە دن عىبارت دىر؟
 مۇدئرنىتە دن باشلا ياراق اۇنملى بىر سوال آردى جىل تىكرار لانىر:
 چاغداش تۇپلومسال دىيشمىن اۇزنە سى^۲ كىم دىر؟ فرد، مىللت،
 كيملىك چى كسىم لىر، صىنىف [طبقه]؟ كيملىك چى سياست لە
 باغلى بىزىم دۇشونۇش طرزىمە ھانسى پاتولوژىك^۳ مقام لار
 وار؟

^۱ سياست ھويىتى، identity politics

^۲ اۇزنە: فاعل، عامل، سوۋزە. بو متن دە ايكى اىصطىلاح حياتى اۇنم داشىيىر: اۇزنە [سوۋزە] و نىسنە [اوبۇزە]. فىلسفى متن لردە سوۋزە نىن باشلىجا آنلامى "تانىيان فاعىل" دىر، اوبۇزە نىن آنلامى ايسە "تانىيان شئى" دىر، زھنىن خارىجىندە كى اشيادىر. سىز دونيانى اوبۇزە كىمى نىزە آلەن، اىنسانىن زھنىنى ايسە سوۋزە كىمى. اۇزنە öznə: سوۋزە، فاعل شناسا، subject [آد: subyekt]; نىسنە nəsnə: موضوع شناخت، اوبۇزە، object [آد: obyekt]. (باخ: ا. طاھا، نۇجە يازاق، يارپاق قزنتى ۱۲- جى سايبى سى نىن خصوصى علاوھسى، "اۇزنە/نىسنە" باشلىغى [مدخلى])

^۳ آسىب شناختى، pathological

مىلادى ۸۰-جى ايل لردن باشلا ياراق يئنى سۇل بىر تئرمىنى گوندهمه گتيردى: كيمليك چى سياست. كلاسك بىر سوالين يئنىدن ديله گلمهسى هانسيسا دوشونجه گرگىنلىيى نين گوستريجيىسى ايدى. قاباقلار «توپلومسال ديشمين اؤزنهسى كيمدير؟» سوالى نين جاوابى بللى ايدى. ايندى آرتيق بو سوالين جاوابيندا يالنىز "صينيف" دن آد چكىلميردى، يئنى بىر اؤزنه ده اورتايا چىخميشدى: كيمليك چى كسىملر.^۴

كلاسك سۇل "صينيف" - باخيشى اىقتىصادچىلىق و تاريخى ضرورته سؤيكه نيردى. بئله كى، اىقتىصاد جبرى ائتكىن^۵ كىمى بوئون سياسى-ايجتيماعى فورماسيالارن آلت پايىسىنى اولوشدوروردو. هر بىر فعاليت و موباريزه نين اؤزنهسى ايسه يالنىز "صينيف" ايدى. بئله بىر باخيشدا گئىل بوچاقدان توپلوما باخيليردى. ادعا ائدليليردى كى، عدالتسىزلىيىن كوگو تكجه اىقتىصاد عامىلنده دير؛ اىقتىصادى عدالتسىزلىك اورتادان قالخيرسا بوئون تيكل [جزئى] و اؤزل پروبلئم لر اؤز حليلنى تاپير: قادين حاكلارى اؤده نيلير، ائتىنك گروپ لارن اؤزه رينده كى

^۴ اقشار هويت طلب

^۵ ائتكىن: عامل، فاكتر، factor

باسقىلار گۆتورولور، يئر اۆزونده عدالت برپا اولونور، و كاپيتاليزمىن جايئاغينا كئچمىش ياشىل چئوره محو اولماقدان قورتولور. لاکين عملده بونلار يىن ترسىنى گۆردوک. سوؤتلىر بيرلييندهكى گئركلشمىش سۇسىاليزمىن ايستالينيزم باتاقليغىندا باتماسى ايله، غربى آروپانىن سۇل دۇشونرلىرى جىددى بير بۇحرانلا قارشىلاشدىلار. مۇوجود سۇسىاليزمىن يئنىلگىسى، گرگىنلىيىن بير بۇلومو ايدى. اونون باشقا يۇنلرى ده واريدى: رىفاه/تأمينات دۇولتىنىن پروبلئماتىك ماهيتى، سۇسىال دئموكرات دۇولتلىرىن اوغورسوزلوغو، و ۸۰-جى ايللرده رىگان و تاچرىن تيمثاليندا يئنى موحافىظهكارلىغىن گۆجلنمهسى. بۇتون بونلار صىنىف اۆزچولويونون چۆكمهسىنه گتيرىپ چىخاردى. كىملىكچى سياست بو چۆكوشون اوچغونوندان باش قالديردى.

كىملىكچى سياست نظريهچىلر يىنه موبارىزهنى تىكجه صىنىف چرچيوهسىنه سيخىشدىرماق اولماز.^۶ جمعيتده بللى گروپلار، يا دا اۆزل كىملىكلرىن هرهسى اۆزگۆ^۷ موبارىزىلر آپارىرلار. ياشىل حركاتى چئورهنى قوروماق اوغروندا موجدائيله

^۶ ائرنئستو لاكلانو و شانتال موفون بيرليكه يازدىقلارى باشلىقلى كىتابىن اۆزهىي بودور. كىتاب ۱۹۸۵-جى ايلده قلمه آلىندىغى اوچون پئىغمبرانه گۆرونور.

^۷ اۆزگۆ: اۆزونه مخصوص.

يوږودور؛ فنمينيستلر قادين لارين معروض قالدیقلاری آیری- سئچکی لیکلره قارشى دیره نیر و آتأرکیل بیر توپلومدا حاق لارینی طلب ائدير؛ ائتنيک گروپلار ائگه من سوئلنده آریب یوخ اولماغین قارشيسینی آماق ایسته بیر؛ ایشچی لر فابریکلر و ایداره لده ایش شرایطی نین یاخشیلاشدیرماسینا جان آرتیرلار. بو موباریز بؤلوک لر ائشده بیر^۸ دیرلر؛ هئچ بیرى نین او بیرسیینه اوستونلویو یوخ دور. "صینیف" آنلایشیندا موباریزه نین بیر نؤوعوو باشقا نؤوعلری اوژونده آریدیر، یا دا اونلارا کؤلگه سالیردی. آما کیملیکچی سیاستده هر بیر ساحه ده آپاریلان موباریزه، باشقا ساحه ده آپاریلانین کؤلگه سینده قالمیر. باشقاسی قدره اونملی ساییلیر. بئله بیر یؤنه لیش کلاسیک سؤل جریانین اوداق قاورامی ساییلان صینیف آنلایشیندان اوزاقلاشماق آنلامینا گلیردی.

ائندیرگه مه چی [تقلیل گرایانه] بیر دلیل له دئسک، بیرینجی آخیمدا ائکونومیک آلت یاپی سیاستی یؤنلندیریر، ایکی نیجسینده ایسه باشلیجا رولو سیاست، هئگئمونیا و ایدئولوگیا اوینا بیر.

^۸ هم ارز، equivalent

کیملیکچى سیاست بیزی موتلو توپلوم و آن یوکسک یاخشیلیغا دوغرو آپارماق ادعاسیندادیر. آنجاق کیملیکچى سیاست نظریه سینده باخشیمیزدا پاتولوژیک مقاملار وار. یوخاریداكى ایضاحی گوژ اؤنونه آلاق بو اثرده همین مقاملاری آنالیز ائدهجه بیک. تئزلهین باشلیغی بونلاردان عیبارت دیر:

بیرینجى تئز: اولوملو و اولومسوز سیاست؛

ایکینجى تئز: اؤزچولوک^۹ [ذات گرایى]؛

اؤچونجو تئز: بوتونلوك زوارکیلیق [خشونت] قایناغى دیر؛

دوردونجو تئز: مین بویالى سولچولوق، میللتچیلیک،

ایسلامچیلیق؛

بئشینجى تئز: اؤزگونلوك^{۱۰} [اصالت] آبسورد دور؛

آلتینجى تئز: دؤزگون "دیل سیاستى" اوغروندا سسدن

دیله دوغرو؛

یئددینجى تئز: کیملیکچى سیاست و دیل ساوادیسیزلیغى؛

سککیزینجى تئز: دؤشونجه یوخسوللوغو؛

essentialism^۹

originality^{۱۰}

دوققوزونجو تئز: مېتوسدان لوگوسا (اينتئرنئت و شيفاهى
مدنيت)

اونونجو تئز: اخلاقى قارشى دورما، يوخسا سياسى دوشمن
اون بيرىنجى تئز: ائندىرگه مه چىلىك^{۱۱} [تقليل گرايى] و
نسنه لره تك اولچولو باخيش؛

اون ايكىنجى تئز: شعر بىزى هم دىرىلدىر، هم ده اولدورور؛
اون اوچونجو تئز: قهرمانلىق دؤنمىندن يوردداش^{۱۲}
آنلايىشىنا دوغرو؛

اون دوردونجو تئز: قورغو قورامى^{۱۳}؛ دورتو dürtü و
دوشونجه لرىن قارىشىدىر يلماسى؛

اون بئشىنجى تئز: "كىملىك چى سياست" و رادىكال
دئموكراتىيا.

وورغولامالىيام كى، بو يازى، قلمه آلدىغىم چوخ سايبلى
تئزلىرىن اون بئشى نىن ايلكىن قارالاماسى [چركنوبىسى] دىر.

reductionalism^{۱۱}

شهروند، citizen^{۱۲}

نظريه ي توطئه^{۱۳}

آيرى-آيرى اثرلر يمدە تئزلىرىن بعضىسىنە آدا-بوددا بيجيمده تۇخونموشام. ياخين گله جكده ايسه تئزلىرىن ايجردىيى مسئله لرى آردىجيل مقاله لرده داها گئنىش چؤزومله يه جه يم.^{۱۴} البته "رادىكال دئموكراتىيا" ايله باغلى سؤنوجو تئز باشقالارىندان سئچىلىر.^{۱۵} همين تئز، پاتولوژيک اؤزه للىك داشيماقدانسا، كيملىك چى سياست واسيطه سى ايله عدالت و اؤزگورلويو برپا ائتمك اوچون اؤنرى دير. باخمى يارق كى، كيملىك چى سياستين آخساق يئرى عدالت مسئله سى دير.

^{۱۴} چؤزمك: حل ائتمك / چؤزومله مك: آناليز ائتمك

^{۱۵} "رادىكال دئموكراتىيا" نظريه سى ائرنستو لاكلانو و شانئال موفسا عابدىر.

بیرینجی تئز:

اؤلوملو و اؤلومسوز سیاست

زامان زامان «سیاستین آتا-آناسی یوخ دور» سؤیله نیلیر. آنجاق بللی آنلامدا بو کیمی سؤزلر یانلیش دیر. بئرتولد برئشته گوره، «سیاسته سایماز یاناشماق فاحیشه قادین لارین و کوچه لرده دیدرگین اوشاق لارین سایینی آرتیریر؛ اؤلوم و تالانین اؤلچوسونو چوخال دیر؛ گوج صاحب لری نین داها دا یولازلا شماسینا [فاسد لشمه سینه] گتیریب چیخاریر.» آما مسئله بوندان دا اؤنملی دیر. بللی آنلامدا سیاست حئیوان دان اینسانلیغا کئچمه بین آدی دیر.

سیاستین آتا-آناسی یوخ دور دئدی کده چوخ گومان کی، گوج قورولوش لاری^{۱۶} نظره آلینیر. بیر ده اؤسته گل هر یول لا گوج کورسوسونه دیرماشماق چابا لارینی، یاسالارا آیغیری یول لارلا

^{۱۶} گوج قورولوش لاری: ساختارهای قدرت

نفوذ قازانماغی، غئیبرأخلاقى گئدیشلرده گوج و ثروت قایناق لارینی آله كئچیرمه یی.

سؤزسوز، سیاستدن چکینمه یه دایر چاغیریشلاردا سیاستین ایکی آنلامی دیشیک سالینیر. بو ایکی آنلام "پولیس"^{۱۷} و "پولیتیکا" دان عیبارت دیر. چونکو بو سؤیله نلر پولیتیکا ایله دئیل، پولیسله باغلی دیر. پولیسله پولیتیکانین فرقی نه ده دیر؟ لویی آلتوسئر^{۱۸} دن ایلهام آلاق بو ایکیسینی بئله جه تانیلاماق اولار: اولکهنی ایداره ائدن قوروملار^{۱۹} و قورولوشلار^{۲۰} "پولیس" آدانیر، ایندیکی دورومو سورغویا چکیب تنقید ائتمه یین آدی ایسه "پولیتیکا" و یا "سیاسال"^{۲۱} دیر.

^{۱۷} پولیس: شهر دؤولتی. فارسجا: دولت شهر. أرسطو سیاست کیتابی نین بیرینجی بؤلومونون ۹-جو بندینده یازیر: بیر نچه کندين بیرلشمه سیندن عمله گلیمش توپلومون آدی پولیس [شهر] دیر. پولیس اؤز احتیاجلاری نین تأمینى باخیمیدان بیتکین لیک [کمال] زیروه سینه چاتیر. بو متنده پست مارکسیست لردن ایلهام آلاق، اونو دؤولت سیمگه سی و یا قارشیلیغی کیمی قوللانیرام

Louis Pierre Althusser ^{۱۸}

^{۱۹} قوروم: نهاد، institution

^{۲۰} قورولوش: ساختار، structure

^{۲۱} "سیاسال" سؤزو صیفت اولسا دا، بوردا اونو (ایستانبول تورکجه سینده

اولدوغو کیمی) ایسم اولراق ایشله دیرم. بو، اینگیلیسجه the political

بونلاری بیربیریندن فرقلندیرمه دیکده، ایکی پروبلئم توره نه بیلر. بیر یاندان بۆتون تنقید و دیره نیش اوجاق لاری سؤنوکه بیلر، او بیر یاندان ایسه اولوس اؤز حؤکمران لاری نین اؤزه رینده نظارتینی تام ایتیره. سؤنوج، اولوسون اؤز آلین یازی نین کؤله سینه چئوریلمه سی دیر.

پولیسین باشلیجا وظیفه سی بونلاردان عیبارت دیر: کیملیک لری نیظام لی بیچیمده پایلاییر؛ تپلومون هر بیر آیرینتیسی نین، هر بیر او یه سی نین یئرینی دقیق معینلشدیریر؛ ضدیت لری آرادان قالدیرما غا چالیشاراق، تپلومو تام بۆتونلشدیرمک ایسته ییر. سیاسال ایسه بئله بیر نظارت سیستئمینده یاریق یاراتما گیریشیمی دیر.

پولیس، ایندیکی دورومون گؤدوکچؤسو اولاراق تپلوموسال گئدیش^{۲۲} لری یؤنه تیپ [اداره ائدیپ]، جیلوولاییر. فردی صینیقلندیریر، یعنی اونلاری گورؤنرده ساخلا ییر. بۆتون اولای لارا اینتیظام باغیشلا ییر؛ هر نه بی قانون چرچیوه سینه سیخناشدیریر؛ باشقالیق لاری دئیشلا ییر. بۆتون بونلارا قارشى

ایصطیلاحی نین قارشیلیغی دیر. آذربایجان تورکجه سینده ایندییه قدهر ایشلنمه مییش بو ترمینین (من بوندان اؤنجه اونو بیر نچه کز قوللانمیشام) فارسجادا ایسه "امر سیاسی" دیر.

^{۲۲} process، فرآیند، فراشد، روند، süreç.

چىخماق ايسه سياسالين ايشى دىر. سياسالين قورتولوشچو ماهيتى بو نۇقطة ده گئرچكلشير.

بو گئرچكله ييش [تحقق] تۇپلومون مۇمكونسوزلويو و دۇلت گۇجونون بۇلوك-بۇلوك ماهيتيندن دۇلايى عمله گليير. دۇلت هميشه اوزونو چاتسيز، توتارلى [منسجم] و قاچيلماز بير اورگانيزم كيمي تقديم ائدير. ان توتاليتار دۇولت لرده بيله، بو اؤزه لليك لرين دۇغرولماسى مۇمكون دئييل. باشقا سؤزله، دۇولت هئچواخت تام بوتوو بير اورگانيزم اولاييلىمر. دۇولت ائگه من گوج لرين كسيشدييى بوش نۇقطة دىر. بونون اوچون دۇولت قوروم لارى هئچ يول لا تام اويوم ايچينده چاليشا بيلمزلىر. دۇولت تبليغات اراج لاريندا كيچيك بير اعتيراض دوشمىن قورغوسو كيمي قلمه وئريليرسه، نه سه چاتيشمير. دئمك دۇولت ادلى آپارات [دستگاه]، اؤز ايچينده كى قاينار ضديت لرى ديشارى پۇسكورمك ايسته يير. موخاليف لرينى دوشمن مۇوقعينه قۇواراق بيرليك ياراتماق ايسته ين ايران حۇكومتينده، سۇره كلى پارچالانملاز بونو اونايلايير. هابئله، پيشه ورى نين باشچليق ائتدييى ميللى حۇكومت باره ده باكى-مۇسكوا فيكيير آيرىليق لارى بونون پارلاق گۇستريجيىسى دىر.

"سیاسال"، او یغولاما [اجرا] آپاراتی دئییل، هئمؤژنیک [عئینی لشدیریجی] گۆجه قارشى تپکی نین آدی دیر. سیاسالی قورتولوشچو سیاست کیمی ده سسلندیرمک اولار. قورتولوشچو سیاست بونلاردان قایناقلانیر:

– ثروت و قدرت قایناق لاریندان محروم ائدیلمیش کؤتله نین بیلینجیندن؛

– شهر شعرلرینی اولوشدوران کؤچه یوروش لریندن؛

– فردی حاق لارینی ایجتیماعی اینکشاف دیله بیینه قوربان اؤزندهن؛

– اورتادان اوجقارا قوولموش یوردداشین ایستئنئنایی دوروما قارشى دیره نیشیندن؛

– پارتییا قورولتایی نین اوجقار نؤقطه سینده اوتورموش نظریه چی نین دالیش لاریندان،

– هئچ بیر رسمی سؤسیال مؤسسسه یه بوراخیلما یان عوصیانچی بیریمی نین آکسیالاریندان؛

– یئرآلتی ادبیات و صنعت یارادیجی لاری نین آرین بیچیم آختاریشیندن؛

– و آتأرکیل^{۲۳} سؤیلمین قوربانلیغینا چئوریلیمیش قادینین کابوسلاریندان.

پولیتیکا بیرباشا تۆپلومسال چتینلیکلری، اؤغورلاری، گرگینلیکلری، ایره‌لی‌له‌ییشلری و گئریلیکلری [افول] یانسیدان دؤشونجه‌لرین، دو یغولارین و عمل‌لرین محصولودور.

اینسان سیاسی حیوان‌دیر. ائوره‌ده دئییشیکلیک وارسا سیاست‌ده وار. یونان‌لی‌لارین سیاسی دؤشونجه‌سی، دئییشیک‌لییین سرینه وارماقلا باشلاندى. هئراکلیت^{۲۴} "دئییشیم" فنئومئنینی وارلیغا حاکیم ایلکه [اصل] کیمی تانیتدیردی: «دئییشمه‌ین نسنه یوخدور». بو ایلکه‌نین اینسان یاشامینا یانسیماسی اؤز ایضاحینی سیاستده تاپدی. سیاست ایسه یالنیز لوگوس [دیل، منطق و دؤشونجه] بئشییینده معنا قازاندى. أرسطونون نظرینجه اینسان دانیشان حیوان‌دیر. بوردان آنلاماق اولار کی، ایفاده اؤزگورلویو اولمادان یورداش [شهروند] کیمی فورمالاشماق مؤمکون دئییل. توتالیتار قورولوشلاردا ایفاده آزادلیغی‌نین کؤتله‌دن أسیرگنمه‌سی،

^{۲۳} مردسالار، patriarchy

^{۲۴} عربجه: هرقلیطس، Heraclitus، ۴۸۰-۵۷۶ میلاددان اؤنجه. اونون مشهور

سؤزو وار: دئییشمه‌ین نه‌سه یوخ‌دور.

اينسان لارى دىلى قاداتلى حئوانا چئويرمه ماراغيندان گلير. بئله بىر اينسان، پۇلىس تبعه سينه چئوريلير. ايلنجه [سرگرىمى] تۇپلوم لاريندا سياستسىزلىشديرمه گئديشى نين آماجى دا عئينى دير. نيچه يه گۆره، يئر اؤزونون ان اؤنملى حئوانى اولماق مئىلى وار دؤولتده.

سياست، دانيشان و دؤشونن وارليغين بئله بىر گئديشه قارشى اؤزنه لشمه [سوژگى] دوزه ن ليبيى دير. يورد داش حقوقو قازانماق؛ گؤج قارشى يسيندا يالنيز مسئوليت داشيماغى آرخادا قۇياراق اوندان حاق طلب ائتمك.

ایکینجى تئز:

اؤزچولوك [ذات گرایى]

رسمى "میللى سؤیلم" اؤزه كچى [مرکزچیل] دیر. میللى سؤیلم سرت آوتاریتار، قاتى ایدئولوژیک و آیدین اؤزچو [ذات گرا] اؤزهللیک داشییر. بو اؤزچولوك تاریخه، اینسانا، طبیعته، کیملییه، میللته، توپلوما، دینه، دوشمه عاید بوتؤوجول باخیشدا اؤزونو گوستریر. بونون تانیش اؤرنه یی درسلیکلرده تاریخ اوچون قونداریلیمیش سوره کلى لیک دیر.^{۲۵} همین

^{۲۵} تاریخى سوره کلى لیک: تداوم تاریخى. پان ایرانىستلرین باخیشینا گؤره، "ایران" هخامنشى لردن باشلاناراق ایندییه قدهر وارلیغینی قوروموش سیاسى بیریم [واحید] دیر. حالبوکى پست مدرنیسم سونراسى دوشونجه لرده بوتون تاریخى سوره کلى لیکلر ناغیلدان باشقا بیر شئى دئییل. اوندا قالسین ایران آدلى بیر سیاسى واحید کى، سون واختلاراجان ناغیل لارا بورونموش بیر قاورام ایدی. واختیله بو آدى "ممالیک محروسه" اوچون منیسمه مک گؤدیشینده بیرلشمیش میللتلر تشکیلاتیندا افغانستانا یاریش آپارماق مجبوریتینده قالمیشلار. ایسلامدان سونرا آردیجیل دوولت لر گلیر: موسلمان شرق خیلافتى (اموی لر، عباسی لر)، سونرا موغول لار، ائلخانلى لار و... بونلاری ایران آدلانديرماق، ایندیكى تورکیه نى یونانیستان آدلانديرماقدان داها گولونج اولاردی.

كىتابلاردا گئىرچكلىك لىرىن عكسىنه اولاراق ميفىك چاغدان ايندىيه دك داوام ائتميش ايران آدى سىياسى بىرىمدن [واحيددن] آد آپارىرلىير. سانكى موسلمان شرق خىلافتى، موغول ايمپىراتورلوغو و شىروانشاهلار اولغوسو يوخو ايميش.

مرکزچىل مىللى سؤىلم، ائللخانلىلاردان توتموش قاراقويونلوراجان آبرى آبرى تورك سولاله لىرىنى واحيد بىر گوسترن [دال] بايراغى آلتىندا بىرلشديرمك اىسته بىير. سونرا تكرر دان دولايى بو، تاريخىن گئىرچك ذاتى كىمى جىلوه لنمه يه باشلا بىير. اونودولور كى، بوتون بونلار سؤىلمسل يوللا بىلدىن جىمىزه سىرىنمىشلار. يوخسا ايسلامدان پهلوى يه دك ايران آدىندا جوغرافى بىرىم يوخدور، آدلارىنى جوغرافى بولگه لره تاخمىش غئىرى فارس سولاله لر وار. اوبوشماز فاكتلارى بئله جه بىرلشديرمه گىرىشىمى، آرین دىل، خالىص سؤى و بوتوو تۇپلوم آخارىشىندان قايناقلانىير. مقصد ايسه تاريخى سورەكلى لىك يانىلساماسىنا [توهم] حقىقت دونو گئىيندىر مكدىير.

خالىص سؤى ايدئىياسى، شووونىزم و يا آشىرى مىللتچىلىكدن گلمه دىير. "آرىن دىل" دىله يى ده بئله دىير. لاكىن بوتوو تۇپلوم ايدئىياسى، بىرچوخ ايدئولوژىك مکتبلرده آماج

كىمى ايزلنمىشىدېر. حالبوكى، بللى آنلامدا تۇپلومون اۇزگون ذاتى يۇخ دور. دئمك، فردلرین فۇوقونده دايانمىش تۇپلومون روخونا و يا ذاتينا اينانماق، توتاليتار رژىم لرين يارانماسينا يۇل آچمىشىدېر.

آن سادە ايفادە ايله دئسم، اۇزچولوكده، هر شئيدە سرت بېر ذاتين اولدوغو گومان ائديلىر. اۇرنه بېين، اۇزچولره گۇره، اينسان طبيعتى نين بللى ذاتى اۇزلىك لرى وار. ذات نسنه نين ائله بېر اۇزەللىبى دېر كى، نسنه نين وارلىغى همين اۇزەللىكدن آسىلى دېر. او اۇزەللىك يۇخا چىخدىقدا نسنه ده يۇخا چىخاجاق. و يا ذات قاورامين ائله بېر آيرىنتىسى دېر كى، اۇنو نظره آلمادان او قاورام اۇز آنلامىنى ايتيره جك. آنجاق اۇزچولرین بو باخىشى يانلىش دېر. چۇنكو هئچ بېر آنلامين هئچ بېر لفظله ذاتى ايلگىسى يۇخ دور. اۇزچولويه رغنم، نسنه لر دېيشمز ذاتين و يا ثابت حقيقتين داشيبيجىسى دئبيل لر.

مسئله نين پاتولوژىك طرفى هار دادېر؟

بېزده ده اۇزچو [ذات گرا] باخىش وار. بو باخىش نين بۇيوك بۇلومو تارىخى، مدنى و گله نك سل كوك لردن سو ايجير. او بېرى

قیسمى ایسه ایران شهر اؤزچولویونه قارشى تپكى اولاراق فورمالاشیب.

کیملیکچى سياست آسیمیلاسییا، شوونیزم، سؤیچولوق، دمیر سیاسى اؤزهکچیلیک [مرکزچیلیک]، ایقتیصادى عدالتسیزلیک و توتالیتاریسمه قارشى موباریزه ائدیر. آنجاق کیملیکچى سؤیلم همین اؤزچولولره تپكى اولاراق بعضن اؤز ده اؤزچو بیچیمده ایفاده اولونور. ائله لرى وار کى، شوونیزمه قارشى شوونیستجه دانیشیر. بونلار اؤزلرى ده بیلمه دن، بعضن دیلى و کیملیبى قوروماق آماجى ایله ایندیكى حؤکومتین سؤیلمى ایله چیخیش ائدیرلر. مضمونلار تام قارشیت اولسالار دا، فورمالار بیردیر. چؤنکو هر بیر حؤکومت گورونمزین باسقىلار واسیطه سی ایله موخالیفلرینی اؤزونون تیمثالیندا گورمک ایسته ییر.

بوندان چیخیش یولو "تاریخ، سؤی و اولوس" باره ده یئنى بیر اؤزچولویه قاپیلما دان سیاسىالی گئرچکلشدیرمک دیر. بئله کى، کیملیکچى سياست پلولا ریزم، تیکل چى لیک [خاص گرایى] و چئشیدلى لیک کیمی قوارملارى ساوونمالى، اؤز ایچینده فیکیر آیریلیقلارینی قبول ائتمه لى دیر. یوخسا فکیر آیریلیقلارینا دؤشمنجیل گؤزله باخیلاراق داخیلى چکیشمه لر سنگیمک

بىلمە يەجك. كيملىك چى سياستىن منفىت اىستراتىگىياسىندا سۇزون يۇخ. سۇزون اولوملو يۇنلردە دىر. (دۇردونجو تئزده بو مسئله يە باشقا يۇندن يانا شا جاغام.)

اۋچونجو تئز:

بۆتونلوك زۋاركىلىق قايناغى دىر

بۆتونچولوك اۋزچولوك له باغداش دىر. بۆتونچو قورام لارىن توتقوسو [شهوتمى]، اۋگه لرىن^{۲۶} سيستم ايچىندە ارييب گئتمه سى دىر. آنجاق اينسان جمعيتىندە بئله بير بۆتونلوك ايسوردور. اۋنو زۇرلا برپا ائتمه يه چاليشماغىن ايسه فاجيعه دن باشقا سۇنوجو يوخذور. حتتا سۇوئتلر بيرلىيى نىن ادعا اولونان دمير بوتۇلويونونده چات واريدى. يوخسا اورادا نه سئيرك موباريزه لر آپارىلا بيلردى، نه ده يئرآلتى ادبيات جۇجره ردى. بۇيوك آد قازانميش آندرى ساخاروۋو دئميرم، اۋزوموزون آلچاق كۇنللو گۇل حوسئىن حوسئىن اۋغلونون باشچىلىق ائتدييى "ايلديريم"^{۲۷} كىمى ديره نيش اۋجاق لارى يارانا بيلمزدى.

^{۲۶} اۋگه: عنصر، element. بو سۇزجويو "اويه üye" سۇزوندىن

فرقلنديرمه لىبييك: عضو، member

^{۲۷} گۇل حوسئىن حوسئىن اۋغلو (۱۹۲۳-۲۰۱۳) ايستالين حۇكومتى نىن باسقى

دوروموندا بير گروپ يارادير "ايلديريم" آدىندا. گروپون باشليجا آماجى آذربايجانى

مقصدیمی بیر اورنکله آچیقلا بیرام: هئچ بیر ماشین اونا وئرلمیش انرژینی یوزده یوزونو حرکت چئویره بیلمز. همیشه بللی میقداردا انرژیی ایتکیسی قاجیلماز دیر. هئچ بیر ماشیندا انرژیی ایتکیسینی تام اؤنله مک مومکون دئییلسه، ایستئنالاردان، دوراخسامالاردان و خائوسدان اوزاق سیستئمین گئرچکلمشه سی ده اولاناقسیدیر. نه تام ساغلام توپلوم، نه ده تام بوتؤو توپلوم یارادیلای دئییل. تام قارماقاریشیق توپلوم دا اساسن توپلوم دئییل.

ائرئستو لاکلائو^{۲۸} همین ایلکجه سؤیکه نه رک "بوتؤو توپلوم یوخ دور"، دئییر. بو دوغرو دور. بوتؤو توپلومون

سووت ترکیبیدن آیرماق، ۱۹۳۷ قوربان لارینا برائت قازاندیرماق و آذربایجان تورکجه سینی دؤلت دیلی اعلان ائتمک ایدی. (آذربایجان تورکجه سی ۱۹۵۸-ده دؤلت دیلی اعلان ائدیلیر. "Azərbaycan" qəzeti, 7 noyabr, 1995) ۱۹۴۵-جی ایلهده حوسئین اوغلو باشدا اولماقلا گروپ عضولری دوستاق اولونور. عالی محکمه نین قراری ایله اونونلا یاناشی ایسمیخان رحیموو و حاجی زینالووا گولله لنمه جزاسی وئرلییر، باشقا عضولر ایسه اون ایل حبس جزاسینا محکوم ائدیلیرلر. او ایل لرده گولله لنمه حؤکمو موقتی گؤتورولدویوندن حؤکم ۲۵ ایل حبسله دئییشدیریلییر. ایستالین اولندن سونرا ۱۹۵۵-ده گروپ اویه لرینه برائت وئرلییر.

گئرچکلشمه سی مؤمکون اولسایدی، میللی آزلیقلار رضا شاهدان باشلانمیش حاضیرکی تۇپلومدا ارییب گئده ردیک.

بیز بوتۇو دئییلیک، دۇشمن بوتۇو دئییل، تۇپلوم بوتۇو دئییل. بوتونلوک قاورامی تۇپلوم، اینسان، طبیعت و تاریخ باره سینده اۇن مودئرن [پیشامدرن] بیر آنلاییش دیر. و داها چوخ بیتکین لیک ماراغیندان تۇره نمیش نسنه دیر؛ اؤسته گل اینسانین یئر اوزونده یالقیزلیق دو یغوسونو. کامالا، ابدی لیه، سونسوزلوقا باغللیق ائتیا جینی همین دو یغو اویاتمیش دیر. مثلن آنتیک چاغدا دایره آن بیتکین هندسی شکیل سانیلیردی. همین سانیم [فرض] سۇنوجوندا ایسه استرونوموییا [ستاره شناسی] ایکی مین ایل دایره وی یۇرون گه لرین^{۲۹} ائتکیسی آلتیندا آردیجیل یانلیغی لار یاراتدی. بوتۇولویون جاذیبه سی دایره نین بیتکینلیبندن آز دئییل.

دۇزومسوزلوک لر و ایدئولوگیالارین کؤکونده قیسمن ده اولسا بوتونلوک لر دایانیر. بونون آن کیچیک قلیه لرینی [ترکش لرینی] گؤنده لیک یاشامدا گؤرورک: دوشوک هر کیچیک فیکیر آیریلیغیندان دولایی و اخت آشیری دالاشمالار بونونلا باغلی دیر. ایکی شخص و یا ایکی سیاسی آخیمین آراسیندا کی

^{۲۹} مدار، orbit.yörünge

اؤنمسیز بیر دۆشونجه وی دارتیشمادان دۆلایی بۆتون أخلاق ایلکه لری آياقلانیر. بئله بیر اورتامدا حقیقت دئسپوت [مستبد] اینسانین جایناغینا کئچهرک آز قالا اولوم-دیریم موحاریبه سی باش وئریر. لاکین "حقیقت" طرف لرین بیرینین جایناغینا کئچه جک قده رن داها بؤیوک دور، بیزیم جایناغیمیز ایسه حقیقتی تام بیله نه جک قده رن چؤخ کیچیک دیر.

بوتؤولویه قارشى چیخماق، باشقاسینا آچیق اولماغین باشلانغیجی دیر.^{۳۰} باشقالیق لار^{۳۱}، دیشیک اینانج لار و ائتیک آزلیق لار بونولا مشروعت قازانا بیلر. بو یاناشما طرزینی منیمسه دیکده، اینسان لارین دۆشونوشونو اؤز دۆشونجه میزین داریسقال اولچولرینه سیخناشدیرماقدان چکینه جه بییک. تۆپلوم بوتؤو دئییلسه، یاریق لاری و تنقیدلری تۆپلومون آیریلماز آیرینتیسى کیمی قبول ائتمک گره کیر. بۆتونلوک زوراکیلیق [خشونت] قایناغی دیر؛ سیاستی مؤمکونسوز ائدیر؛

^{۳۰} بو دئییمی اؤمبئرتو ائکۆنۆن Umberto Eco "آچیق اثر" *The Open Work* کیتابیندان آلمیشام. ائکونون آچیق اثردن مقصدی بودور: اثرین گۆرؤجوسو، دینله بیجیسی، اوخوجوسو اونو اؤزونه مخصوص منطیقی اوسلوبلا قاوراماغا ایمکان یاراتمالی دیر. آنجاق، اوخونون اؤزوه ده اثره قارشى آچیق اولمالی دیر. گومان ائتدییی آنلاییشى زورلا اثره یوکله مه مه لی دیر.

^{۳۱} غیریت، otherness

باشقالیق لاری دانیر. ایندی ایجتیماعی آنتاگونیزم ایکی یۇندن
 اولومجول هوجوم لارا معروض قالیب: بیر یاندان موخالیف
 گۆجلری حذف ائتمه یه جان آتان دؤولت بدویتی، او بیرى یاندان
 ایسه ایدئال بوتوو تۇپلوم یولوندا آپاریلان سیاسی چالیشمالار.

چکیشمه لردن تام آرینمیش تۇپلوم یۇخ دور. بئله جه
 ضدیت سیزلیک داش-کسک عالمینده بیله، یۇخ دور. بشر اؤز
 گۆز قاماشدیر ییجی اینکی شافینی آنتاگونیزم لره بۇر جلودور. دئمک،
 تۇپلومون یاشاماق شرطی آنتاگونیزم دیر. هومئر، شعرلری نین
 بیرینده آرزولاییر کی، «اینسان و تانری لار آراسیندا کی چکیشمه لر
 هاچانسا سون بولسون.» هنراکلیته گۆره، «او اؤز ده آنلامدان
 ائوره نین [کایناتین] محوینه دوعا ائدیب. چۆنکو اونون دوعاسی
 مستجاب اولسایدی هر شئی آرادان گنده ردی.»

تۇپلومدا همیشه چاتیشمازلیقلار، چاتیشمالار وار—
 بونلارین ندنی نین بیر بؤلومو اینسان طبیعیته قایدیر. بونلاری
 رسمیته تانیمالی بیق. مدنیت و او یغارلیغین باشلیجا ایشله وی،
 اینسانی ملک کیمی یوغورماق دئییل، اونون وحشیلایینی
 قارشیلایماق دیر. بیر ده ساواشلاری قیزیشدیران اولوم دورتوسونو
 [رانه سینى] جیلوولاماق. لاکین یاشامین آجی لارینی آزالدا جاق
 پلان لارین یولو بیرئی لرین اؤز دشلشدیرمه سیندن

[عينىلشديرمه سيندن] كئچمه مهلى دىر. يوخسا
جنت سئوه رلىك، يئر اوزونده دوزومسوزلويو گئنىشلنديره جك؛
دىنى، مىللى و اتنىك توققوشمالارى قىزىشدير اجاق. اينسانين
روحونو عئىنىلشديرىجىلىك ايشكنجه سى آلتىندا آراشديرماقلا
اونا قورتولوش باغىشلاماق اولماز. جهنمىن يولو، ابي نيت
داشلارى ايله هورلودور.

دوردونجو تئز:

مین بویالی سولچولوق، میللتچیلیک، ایسلامچیلیق

هر بیر توپلومدا چئشیدلی آخیملار [جریانلار] وار. بو آخیملار ذاتی اؤزه للیکلره مالیک اولماقدانسا، هر بیرینین اویهلری آراسیندا عایله وی بنزه رلیکلر واردیر، هم ده فرقلی لیکلر. سیاست فرقلی لیکلردن دولایی گئرچکله شیر. باشقا دئییشله، فیکیر و سیاست آخیملارینین ذاتی اؤزللیکلری اولسایدی چوخ گومان کی، ذهن لر آراسی intersubjective دیالوگ مؤمکونسوز آیلناردی.

آلبته سیاسی آخیملار ائشده ییر اولسالار دا، آنتاگونیزمین ایکی طرفی عیننی قونومدا دئییللر. سؤمورولن ایشچی قوه سیله سؤمورگه چی یاتیریم [سرمایه] صاحیبینی ائشده ییر سانیرساق، سیاسته سون نؤقطه نی قویموش اولوروق. بیرینجی آخیم سیاست جبهه سینده دیرسه، ایکی نچیسى مؤوجود موناسیبتلری قورویور. او، پولیسله آل بیردیر. توپلومسال کسیملری عینیلشدیردیکده، آنتاگونیزمی آرادان قالدیرمیش

اۋلوروق. آنتاگونىزم لرى تام آرادان قالديرماق ماراغى ايسه توتاليتارىزمه گتيريب چىخارير.

اۋنجه ايشاره ائتديبىمىز كىمى اۋزچولوكده هر بير قاورام دىيشمز، ثابت و داشلاشمىش آنلام داشىبىر. ائله جه ده، هر "اۋز" كسكىن آنلامىنى اۋزويله گزديرير. معنا هميشه سۋزجوكده حاضيردير، يئتركى، اۋنو آختاريب تاپاق. بو يانلىش تصوور اۋزچولوكدن قايناقلانير. ژاك دئريدا بونو "بورداليق مئتافىزىكاسى"^{۳۲} آدلانديراراق رد ائدير. هر بير سۋزون اۋنجه دن وئريلمىش حاضير آنلامى يوخ دور. بىز حقيقتى سۋيلمىل اورتامدا ياراديريق. هر بير سۋيلمده آنلامى يئنى دن اۋره تيريك.

^{۳۲} مئتافىزىك حضور، ايستانبول توركجه سينده: mevcudiyet metafiziği bulunuş metafiziği اينگىلىسجه: Metaphysics of Presence. بو، ۱۹۶۷-ده ژاك دئريدين ايرهلى سوردويو نظريه دير. بورداليق مئتافىزىكاسىنا گۈره، ديل بير مۇوجوديتدن سۋز آچير، اۋنو يانسيدير، گۈسترير. حتتا اۋنو تمثيل ائدير. آنجاق ديلين يازى و دانىشيق قوللاريندا بو مۇوجوديتى يانسيتماقدا فرق واردير. دانىشيق، مۇوجوديتى گۈسترمه ايشله وىنى داها موكل بىچمىده يئرینه گتيرير. يازى يئترسىز، حتتا تهلوكه لى دير. دانىشيق زامانى دانىشان اينسان سۋيله دىبى سۋزلرله بير آندا و بير يئرده دير. اۋنونلا سۋزجوكلر آراسيندا هئچ بير مسافه يوخ. بونون اوچون اۋنون سۋزو و آنلاتماغا چاليشدىغى نسنه آراسيندا بير اۋرتوشمه وار. دئريدا بونو بولونوش مئتافىزىكاسى آدلانديراراق رد ائدير. ديل عالمى بير اۋرتورك آرخاسيندان سئزير. بو هم دانىشىغا عايددير، هم ده يازىيا.

ویتگنشتاین اؤزچولویون آلتئرناتیوی اولاراق "عایله وی بنزه رلیک" ایلکه سینی ایره لی سورور. بو ایلکه یه گوره، اینسان کیمی تومل [کلی] بیر قاورامدا، فردلرین اورتاق اولدوغو دیشمز اؤزه للیکلر یوخ دور. یالنیز مجموعه اویهلری آراسیندا هانسیسا بنزه رلیکلر وار. اؤرنه یین، اینسان ادلی قاورام، دانیشان حیواندان عیبارت دیر. اؤزچولوک اساس توتولورسا، لال بیر آدام و یا هله دیل آچیب دانیشمامیش اوشاق داها اینسان سایلا بیلمز. لاکین هر ایکیسی اینسان آدلانیر، چونکو همین لال و کورپه وارلیقلار بعضی یونلردن عایله نین آیری عضولرینه اوخشا بیرلار.

کیملیک چی سیاستین آخساق نوقطه سی بو گنرچیلییه سایماز یاناشماق اول بیلر. اؤرنه یین، بعضی کیملیک چی فعال لارین سولچولوغا، میللتچیلییه و ایسلامچیلیغا باخیشیندا اؤزچولوک وار. بئله کی، کیمیسی گومان ائدیر "سول آخیم" آیدین اؤزه للیک سالخیمی داشییان تکجه فننومئن دیر. سوؤت لر بیرلییینده "گنرچکلشمیش سوسیالیزم"^{۳۳} گؤز اؤنونه آلبناراق،

^{۳۳} گنرچکلشمیش سوسیالیزم: سوسیالیزم تحقق یافته در اتحاد جماهیر شوروی، سوسیالیزم موجود. بو ایصطیلاحی Real Socialism ترمینی نین قارشیلیغی اولاراق قوندارمیشام. پوست مارکسیست متفکرلر، "گنرچکلشمیش

سوسیالیزم قاورامینا نیفرت یاغدیریلییر. و نیفرتین یانا جاغی ایستالینیزمین توره تدییی فاجیعه لردن گلیر. و یا کیملیکچی سؤیلمده میللت چیلیک بیرمعنالی اولاراق اولوملو فننومئن کیمی قلمه وئرلییر. حالبوکی چئشیدلی میللتچی لیکلر وار. میللتچی لیک کاتولیک کیلسه سینه قارشى مثبت رول اوینادیسا، ایبیرمینجی عصرده فاشیزمه یول آچدی. هابئله بیر چوخ کسیملر، ایندیکی حؤکمتین داورانیش لاریندان دولایی ایسلامچیلیغا دا خور باخیرلار. لاکین ایسلام حاققیندا چئشیدلی اوخونوش لار وار.

بو اوچ جریان نه دیشمز خصوصیت داشیبیر، نه ده آیدین سینیرلارلا بیر-بیریندن سئچیلیر. بونلارین اورتاق اوزه للیکلری ده وار. ائله بو اوزدن، کیملیکچی سیاست هر هانسی آچیدان چخیش ائتدییینه باخمایاراق، او بیری سینه ده آچیق اولمالی دیر. یوخسا قپالی و تکذیبچی مؤوقعدن چخیش ائدرسه، سیاست چخیلماز یولدا قالا بیلر.

سوسیالیزم " دئیکده سوونت لر بیرلیینده کی سوسیالیزمی نظرده توتور، بونولا دا اونو "ایدئال سوسیالیزم" دن فرقلندیریرلر.

سۇلون بىر رنگى يۇخدور، يۆز رنگى وار. سۇل تفككورون باكونين^{۳۴} و كرۇپوتكين^{۳۵} دن توتموش لوکزئمبورگ^{۳۶} و گرامشى^{۳۷} يه قدهر چئشىدىلى اۇخونوشلارى وار. سۇلون باشليجا سيمگه سينه چئوريلميش ماركسيزمىن روس اۇخونوشو اينسانى ازمه يه يۇنلديسه، اۇنون فرانكفورت اۇخونوشو چاغداش دۇنيادا قارشىلاشديغيميز پرينسيپال چتينلك لرين چۇزومونه قاتلاشدى. گئرچكلشميش سۇسياليزم عدالت سيمگه سى دئيىلدى، توتاليتاريزم و ايستالينيزمىن تجسمو ايدى. او، تكجه سۇلچولوغون مفكوره وى تاپينتىسى دئيىلدى، هم ده دئوريم مۇخانيزمى نين محصولو ايدى.^{۳۸} يعنى، اماجلاريندان آسىلى

^{۳۴} ميخائيل باكونين Mikhail Bakunin، ۱۸۱۴-۱۸۷۶، آنارشيزمىن بانى لريندن سايبيلان روس فيلوسوف.

^{۳۵} پئتر آلئكسئويچ كرۇپوتكين، Petr Alekceвич Kropotkin، ۱۸۴۲-۱۹۲۱، روس آنارشىست فيلوسوف.

^{۳۶} روزا لوکزئمبورگ، Róza Luksemburg، ۱۸۷۰-۱۹۱۹، پولياك (لهستانلى) فيلسوف، پولشانين سوسىيال دئموكرات پارتىياسى نين قوروجولاريندان دير. ^{۳۷} آنتونيو گرامشى، Antonio Gramsci، ۱۸۹۱-۱۹۳۷، بۇيوك ماركسيست نظريه چى، ايتاليا كومونيست پارتىياسى نين قوروجولاريندان. اونون "انگه منليك" [هژمونى] باره سينده كى نظريه سى اوزوندىن سونراكى فلسفه گله نه بينه بۇيوك ائتكى بوراخمىشدير.

^{۳۸} بو ادعاا اصرارليپام كى، دئوريم لر، مضمون و اماجلاريندان آسىلى اولما يارق، ژاكوبنى ماهيتى اوز بطن لرينده گزديريلر.

اؤلما يارق، هر بير دئوريم اؤز جانيندا ايستالينيزم يئته ييني گزديرير.

مىللتچىلىيه گلدىكه ايسه اؤرنكلر آز دئيبىل. نازيزمه گتيريب چىخارميش آلما مىللتچىلىيى نه قدهر گئرىچى ديرسه، رنسانس سؤنراسى ايتاليان و فرانسىز مىللتچىلىيى بير او قدهر قورتولوشچودور. اورتاچاغدا فلسفه و دينين دىلى لاتين دىلى اولور. باشقا دىلر همين دىلين حىسابينا آرادان آپاريلير. آنجاق رنسانس آردىنجا، پانين يئر اؤزونده تانرى ليغىنى ناسيوناليزم ايدئوگىياسى دئويرير. نئچه - نئچه دىل، لاتين دىلى نين يئرئنى آلىر.

ايسلامچىلىق جريان لارى داها ضدىتلى، داها ألوان دير. بوردا ائىمن ظواهرى دن شئىخ آلاه شوکور پاشازاده يه دك تام ضدىتلى گئنىشلىك وار.^{۳۹} مصرلى بؤيوك فىلوسوف نصر حامد ابوزيد ليبرال دير؛ ابوبكر بغدادى تام سلفى، حيدر جمال ايسه مودرن رادىكال. آما مسئله بوندان دا درين دير. ايسلام يالنىز قرآن دان عىبارت دئيبىل، اونون ضدىتلى اوخونوش لارىندان، يوزوم لارىندان، شرح لرىندن ده عىبارت دير. دىنى روايت لرى ده بو تۇپلوي ا رتيرماق گرە كير. ايسلام ايسماعيل گاسپيرالى دا

^{۳۹} بو ايكي شخصين آراشديرما قونوسو اولاييله جك تىبيك اؤزەللىك لرى وار.

میللتچی لیک له آل-آله وئریر، جمال الدین آسدا بادی ده اینتئر ناسیونالیست سجه قازانیر، قذافی و رجوی نین دوْشونوش طرزینده ایسه مارکسیزمه یاخینلاشیر. "دوْنیا موسلمان روحانی لر بیرلیبی" نین صدری مصرلی یوسف قرضاوی به گوره "عدالت و آزادلیق" دیندن اؤنجه گلیر، یعنی دین احکام لاری آزادلیق و عدالت شرط لری ایله اویشماقلا مشروعیت قازانیر. او بیری یاندان ایسه تبریز مشروطه موجهیدلری نین آمالینا قارشى چیخمیش شئیخ فضل الله نوری، موجتتهیدین آغزیندان چیخان هر بیر فتوانین تام عدالتلی اولاجاغینا اینانیر.

بوْتون بونلاری بیرلشدیریب، ذاتی خصوصیت باغیشلاماقلا چخیلماز یولدا قالیریق. چوْنگو دورومون رئال ده یرلندیریلمه سی نین یولو باغلانیر. بو آخیم لارا بیر بیریندن آیدین سئچیلن قاتی کیملیک چرچیوه سی یوْکله مک، یاشامین سوْیکندیی اوانلیغا گؤز یومماق دیر. ایندی "کیملیک" نین آرتیق کلاسیک کیملیک اولما دیغینی اونوتماق اولماز. داها "صینیف"، "اولوس"، "توپلوم" و "اؤزدرلیک" کیمی قاورام لار کلاسیک آنلام لارینی ایتیرمیش و یا ایتیرمکده دیر. هابئله کیملییین اولوشوم اورتامی "سیاسال" دیر.

بئشینجى تئز:

اؤزگونلوك [اصالت] آبسورد دور

غئیردئموكراتیک گؤچلرین بورونلارینی سوخدوقلاری دؤرد مسئله وار: دهیرلر، آرمانلار، اینانچلار و ائحتیاجلار دؤزهنى. اونلار بو دؤرد مسئله آراسیندا یاراتدیقلاری آیریلیغین کؤلگه سینده اؤز مشروعیت یووالارینی قورورلار. بیزسه بونلاردان بعضیسینى سئچمک مجبوریتینده قالیریق. حالبوکی آنتیک زامانلاردا اینانچلار، دهیرلر، آرمانلار و ائحتیاجلار پارالل [موازی] گلشیدیلر، بیربیرینی تکمیللشدیردیلر.

بوتون اؤزچولوکلرده بیر یالانچی اؤزهک وار. بونو اؤزگونلوك [اصالت] قاورامی ایشیغیندا داها یاخشی آنلاتماق اولار. بو اؤزگونلوك گله نه یه باغلی اولدوغو اوچون هئچ بیر سوال ایشارهسى ایله قارشیلامادان ایلیکله عینی سانیلیر. گومان ائدیلیلر اؤزگون موسیقی داها یاخشی موسیقی دیر؛ اؤزگون عایله داها یاخشی عایله دیر؛ اؤزگون محله، یاشام اوچون داها یاخشی یئردیر. بوردا گیزلی بیر اؤنرمه [گزاره] دارتیشیلماز آکسیوم

كىمى اۇزگونلويە مشروعيت باغيشلايىر. اۇنرمة بودور: گلهنكسل اولان هر بير نسنه اۇزگون دور، هر اۇزگون ايسه حقيقت، ياخشىلىق و گۇزەللىيى جانيندا گزديرير. لاکين بو باخيش اولدوقجا سۇرونسال دير.

مثلن اۇزگون [اصيل] موسيقى كئچميشدهكى ايجتيماعى، ايقتيصادى و سياسى شرايطله باغداشلىقدا اولان بير فننومئن ايدى. كئچميش دونيا گۇروشلىرى نين، قوراملارين، نوتلارين، چالغى آلتلرى نين، چالغى چىلارين، بستانه چىلارين، مغنىلارين، نۇوقلارين، ايجرا مكانلارى نين، روحى ائحتياجلارين، دينى عقيدهلارين، تۇپلومسال دهرلرلين و ياساقلارين هارمونيك تۇپلوسو. آما ايندى اصالت آدى آلتيندا همين كۇهنه موسيقى يئنيسينى كۇلگه آلتيندا ساخلايىر. سانكى حقيقت كۇهنه نين گۇوده سينده حك اولونوب. حالبوكى اۇزگونلوك اصيلينده گلهنكله باغلى مۇوجود دورومون چۇروك اۇزه ييى نين قالىن اۇرتويودور. بو اۇرتويو تنقىدى دۇشونجه سۇره جينده بيرتماق گره كير.

موسيقى و يا هر بير اينسانى ييغى نين قاتى ماهيتى يۇخدور، تاريخن گليشميش بير اولغودور. قورو چۇللوكلرده آرديجيل يئر ديبشديرن، بيچيمدن بيچيمه دۇشن قوملار كيمي.

اۋنون ھئچ بىر تابىت اۋزەبى يۇخدور، سىبويق تۇپلودور، سو اۋزەرىندە رسم كىمى، توستو اۋرتاسىنداكى ايمگە كىمى. بو تۇپلو، زامان آخارىندا گليشىر، دىيشير. دىن اۋزو دە بئله بىر شئى دىر. دىن يالنىز قوتسال كىتابدان عىبارت دئىيل. او، كىتابىن چئشىدلى يوزوملارىندان، اۋنون چئوره سىندە يارانمىش وىرتواللاردان [آيىنلردن]، پارادىگما^{۴۰} لاردان، دوغرو-يانلىش نظرىلردن و آيرى-آيرى اينسانى اۋخونوشلاردان دا عىبارت دىر. بۆتون بونلار ايسە تارىخن فورمالاشير.

چاغداش اۋخونوشلارى تكفير ائدەرك يالنىز كئچمىش قوراملارا و باخىشلارا سارىلماق، اينسانى چلیمسىز اۋزەبە چئوبىرير. چۆنكو ائحتىياجلار بىر ياندا قالير، اينانجلار، دەيرلر و آرمانلار ايسە اۋ بىرى ياندا. سانكى اينسان يالانچى دەيرلر و يانلىش آرمانلارین اۋيونجاغى اولاراق اۋزو ایلە دۋيوشور. كىملىكچى سياست بو يولا گئتمەمەلى دىر. يعنى يئنى "يوكسك

۴۰ paradigm. يونان منشالى بو تئرمين حرفى باخىمدان "اۋرنك" و "مىثال" ائلامينا اويغون گليير. فلسفى و علمى چئورهلردە «كونكرئت علمى آراشديرمالارى معىنلشديرن نظرى و مئتودولوژى ايلكىن شرطلرین توپلوسو» كىمى باشا دوشولور. باشقا دئىيشلە، پارادىگما بىلیمدە هر هانسى بىر پروبلئمىن آراشديرما قونوسو كىمى سئچىلمەسى و او پروبلئمى چۆزە بىلن هر هانسى سوالين و يا سواللارین قوبولماسى نىن ايلكىن شرطى دىر.

یاخشیلار^{۴۱} قونداراراق اینانج لاری گونده لیک ائحتیاج لارا قارشى قویمامالی دیر. بوتون فعالیتلر، عقیده لر و آرمان لار اینسان اوچون دور، اینسان اونلار اوچون دئیل.

^{۴۱} خیر اعلا، the Highest Good. اینسان موتلولوغونون ساغلانماسی بو خئیرلری ایزله مکله مومکون اولور، أفلاتون-ا گوره "یوکسک یاخشى" سعادتین اوزودور. "تائری، دین، توپلوم، طبقه، سوی، اولوس" یوکسک یاخشى لارین بیر قیسمی دیر. کانت-ا گوره، خئیر اینسانین ان یوکسک آماجینا ایشاره دیر. أفلاتون-ا گوره، بوتون ایی نسنه لرین اورتاق اولدوقلاری یالنیز بیر "یوکسک یاخشى" وار. آما ارسطونون نظرینه، هر بیر علمی ساحه ده یوکسک یاخشى نین آیری آیری آنلامی وار. باشقا بیلک لرین تابع اولدوقلاری بو تومل بیلک، فردی مرحله ده فلسفه دیر، توپلومسال مرحله ده ایسه سیاست. اونون دا نظرینه، یوکسک یاخشى سون مقامدا موتلولوقلا عئینی دیر.

آلتينجى تئز:

دیل سياستى اوغروندا سسدن دیله دۇغرو

حئیوانلارلا اینسانلارین اورتاق اؤزه للییی، لذت آلماق و آجی چکمک دیر. بونلارین هر ایکیسی ده آجی و لذت گؤستریمینه^{۴۲} قادیردیرلر. اینسانلیق بو مرحله دن سؤنرا گلیر. اینسانلیغین بیر شرطی لذت-آجینی آرخادا قویاراق یاخشی-پیس و حق-حاقسیزلیق عرصه سینده کئچمکله دۇغرولور. بو، سسدن phone دیله logos کئچمک مرحله سی دیر. چؤنکو حئیوان سسله نه بیلیر، آما دیلله نه بیلیمیر. پولیس [شهر دؤولتی] بو کئچید مرحله سینده اؤزونو دۇغرولدور. سياست ده همین مرحله ده باش وئیریر. سياست، جانلی وارلیقلا دیلین ایلیشگیسی نین گئرچکلشدییی دؤزه نلیک دیر. نه یازیق کی، پولیسین مؤوجود اولمادیغی حالدا بو ایلیشگی ده اؤز آنلامینی ایتیریر. سياست، چیلپاق حیاتدان قۇپوب اؤزنه لشمه نین

^{۴۲} گؤستریم: بازنامی، representation

مکانی دیرسا، دیل اؤزنه عرصه سینده یئرله شیر. پؤلیس اولمادان دیل یوْخا چیخا بیلر.

آما دیلیمیز یوْخا چیخمیر. چوْنگو بیزده گئرچک آنلامدا دؤلت یوْخ دورسا، تاریخی بیلینجیمیزده [شعورموزدا] یاشاییر. اُسکی تورک دؤلتلری باشدا اولماقلا اورتادوغونون سیاست آلانی همیشه تورک فاکتورو ائتکیسی آلتیندا گلیشمیشدیر. مشروطه حرکاتیندان بری مؤدئرن سیاستین آپاریجی اؤنده رلری آذربایجانلی لار اولموش، پؤلیسرله پؤلیتیکانین چارپیشماسیندا باشلیجا رول اینامیشلار. اؤسته لیک، ممالک محروسه تورک لری ایکی چاغداش دؤلت قورموشلار: شئیخ محمد خیابانی و جعفر پیشه وری دؤلتی. اؤزه للیکله پیشه وری نین یاراتدیغی میللی حؤکومت، بللی اراضی چرچیوه سینده دُیل له فونون قووشاغیندا دایانان سیاست تجروبه سینی تاریخی یادداشیمیزا آرتیرمیشدیر. ایندیکی دؤنمه گلدیکده آذربایجان جومهوریتی اَلبته بو تجروبه لرین زیروه سینده دورور. قارداش آذربایجان دؤلتی، تهلوکه قایناغی دئییل، دیلیمیز اوْچون فوْرصت ایمکانی دیر.

بوْتون بونلارا بیر ائتکنی ده آرتیرماق گره کیر. ایندی آرتیق میللت- دؤلت فنئومئنی گلوباللاشما [جهانی شدن] دوروموندا اؤز کلاسیک اؤنمینی ایتیرمیشدیر. اؤزه للیکله یست مؤدئرن

مفکوره ده هر بیر مکان ایچینده متکثر مکان لار یارانیر. ائله جه ده داغینیق میللت لرین اولوس لار آراسی قورولوش لاردا یئر آلماسی، میلی سینی رلاری لاخلات می شدر. چوخ میللتلی شیرکت لر، سینی ر تانی مایان مئدیا و اینتئرنت کیمی اولوس لار آراسی بیلگی آراج لاری تمرکز لشمه لره قارشی ایشله ییر لر.^{۴۳} بونولا دا دؤولت لرین یورد داش لار اوزه رینده کی نظارتی گنتدی کجه سارسی بییر. دئمک گله نک سل سینی رلار پوزولدوقجا "فردی لشمه" گوجلنه ییر. بونولا دا دلیل تام چوخ سسلی بییر عامیله چئوریلره رک سیاسی گوجلون کئشی بیینده دورماقدانسا، اونون اوزه رینده باسقی آراجینا چئوریلیر.

بئله بییر اورتامدا معین "دیل سیاستی" نی منیمسه مک اوجون آل وئریشلی شرایط وار. بو اوزدن، سیاسی گوجل قازانینجا آیدین دلیل سیاستیمیز اولمالی دیر. دلیل سیاستی بیزی دلیلین دولانباچ لایبرئنت لرینده دولاشان یابانچی گوجل لرین جایناغیندان قورتارمالی دیر. باشقا دلیل لرین ائگه منلی بیینی [هژمونسی نی] مدنی آلیش وئریشه چئویرمکله قورتولوش چو سیاسته یول

^{۴۳} ۱۳۹۴- جو گونش ایلینده ایران دؤولت تبلیغات آراجی نین ایکی کز توپلومسال شبکه لره یئنیلمه سی بونون آیدین بلگه سی دیر. "فیتبله وئریشی" اولای لاریندا و مجلس سئچکی لرینده، حؤکومت نئله رادیوسو تئلئگرام و فئیسبوکا مغلوب اولدو.

آچماق. چۆنکو دیل یالنیز اۆنسیتین نئیترال^{۴۴} [خنتی] آراجی دئیبیل. ایشاره سیستمینه سؤیکه نن دیل، یالنیز آنلام موبادیله سی ایمکانینی ساغلامیر، عینی حالدا گۆج اویغولامانین قورخونج توتالغاسی دیر [ابزاری دیر]. گۆج دئدیکده اینسان لارا صرف نسنه/اینضیباط اوبیئکتی کیمی باخان عامیله بارماق اوزاتمیرام، اونلاری اؤزنه کیمی گلیدیرن مئخانیزمی گۆز اؤنونه آلیرام. بو ایسه صرف دؤولت آپاراتی دئیبیل، سیمگه سل^{۴۵} اینتیظامین (یعنی تۆپلوم، مدنیت، و دیل شبکه لری نین) بۆتون گۆزه لرینی [سلول لرینی] دولاشان قان دیر. بو گۆج، فوکو دئمیش، «فردی اؤز کیملییینه قوووشدورور» و یا اونا سیرینمیش کیملیک زیندانیندان آزاد ائدیر.

neutral^{۴۴}

سمبلیک، نمادین، رسمی دیلده: simvolik، اینگیلیسجه: symbolic^{۴۵}

یئددینجی تئز:

کیملیکچی سیاست و دیل ساوادسیزلیغی

کیملیکچی سیاستین بعضی منسوبلاریندا گئنیش دیل ساوادسیزلیغی واردیر. بو دۇغال دیر. اوخولار، آراشدیرما مرکزلی، یوکسک تحصیل اوچاقلاری و دیل قوروملاری نین یوخلوغو ایله باغلی دیر. سبب ایسه اؤز نؤوبه سینده سیاسی دوروما قاییدیر. آما هئچ اولماسا ایمکانلار دایره سینده فعالیتته قورشانمیش سئچکین طبقه، بو چاتیشمازلیغی اؤز ایچینده آرادان قالدیرمالی دیر. دیل له ایلگیلی پروپاگانдалارا رغمن، اؤنو اؤیرنمک باره ده گرهکلی دویارلی لیغین یئری بوش دور. بو دیلسیزلیک یاراسینی گئچیکدیرمه دن ساغالتمالیییق.

دیلسیز دورومدا، اینسان یالنیز ذهنسل باجاریغینی ایتیرمیر، نسنل [اوبیئکتیو] قرار ریسکینی و اینکیشاف آلانینی دا ایتیریر. بئله بیر دورومدا نه عدالته یاخینلاشماق اولار، نه ده اؤزگورلویه. اؤسته لیک، بئله بیر دورومدا هر بیر فردین قارشیلانمیش کیملیک گرگینلییی، اونون دۇنیاگوروشونه کؤلگه

سالیر، ده یرلر سیستئمینه پارازیت بوراخیر. چۆنکو دیل، سؤیلمین بئشییی اولراق، کیملیکچی سیاستله درین ایلشگیده دیر. بو اؤنم هاردان گلیر؟

دیلین اؤزه رک [خودمختار] وارلیغی واردیر. او، یالنیز دؤشونجه نین ایفاده آراجی دئییل، یالنیز اینسان لار آراسیندا اؤنسیت قوللوقچوسو دئییل. اینسانین دؤشونجه سی دیلده باش وئریر. هابئله، اینسانین وارلیغی دیلده گئرچکلشدییی زاماندان او، باشقا جانلی لاردان سئچیلمه یه باشلا بیر. دیل اینساندان آسیلی دئییل، اینسان دیله باغلی دیر. دیل اولمادان نسنه لر هئچ واخت ایندیکی کیمی وار اولمایا جاقدیلار. چۆنکو دیل نسنه لری ایسته نیلن بیچیمده یارادیر، بیزه ده اؤنلاری یاراتماق گوؤجونو باغیشلا بیر.

دیل دئینده ایسته نیلن شکیلده الیمیزده فیزلادا بیله جه ییمیز فننومئنی نظرده توتمورام، اولو بیر نسنه یه بارماق اوزادیرام. بو اؤزه للییه دیققت یئتیرمه دن هانسیسا دیل سیاستی اوغورسوز آلینا جاق.

اؤبیری یاندان، دیل دیش عالم له دؤشونجه آراسیندا یئرلشمیش آیدین، دورو و کسکین بیر مئدیوم دئییل. یوؤخسا بو قده ر مئتا فوریک [استعاری] و آللئگوریک [تمثیلی] دانیشیق

طرزی ایله لیللنمزدی. دوغرو دور، دیش عالمدن سینیرلریمیزه قونان دورتو [تکانه] لردن دیر کی، بئینیزمده ایمگه لر یارانیر. لاکین ذهن گئرچکلک لری اولدوغو کیمی یانسیدا بیلیمیر، دیل ده اونو ایستله نیلن بیچیمده آنلاتمیر، یا دا آنلادا بیلیمیر.

تکجه شاعیرلر دئییل، بیلیم آدام لاری دا متنافوریک دیل له دانیشماقدان یاخا قورتارا بیلیمیرلر. باخمایاراق کی، آچیق توپلوم لارا نیسبت قاپالی لاردا متنافور [استعاره] داها گوجلودور. بئله کی، بو توپلوم لارین دانیشیق طرزینده متنافورون نفس کسن بیر ائگه من لیبی وار.

سؤزون قیساسی، دیل هئچواخت دئمک ایسته دیکلریمیزی سؤیله میر. دوشونجه لر آیدین آنلام لارلا ذهن دوزه لیبینده اوتورمامیشلار کی، اونلاری دیل آراجیلیغی ایله نسنه لره سوخوشدوراق. بیز موفاهیمه گئدیشینده دوشونجه نی یارادیریق، دیشیدیریک، لیلله دیریک، دورولدوروق، آزالدیریق، چوخالدیریق، تحریف ائدیریک. بونلاری بیله رکدن ائتمیریک، ایستنجیمیزدن [اراده میزدن] آسیلی اولمایاراق آنلایشیمیزین ماهیتی بئله دیر. بو قاپالی چیزگی نین ایچیندن، تنقیدی دوشونجه و دیشیدیرجی عمل گوجونه قورتولماق اولار.

يئتر كى، هانسيسا ائگه من سۇيلمين كۇلگهسى آلتيندا
قالديغيمىزى آنلاياق. بو كۇلگه نين اۇنمى ايدئولوگيىدان آز
دئيبيل. بونا سايماز ياناشماغين آيدين سۇنوجو وار: ايندىكى
دورومدان ايدئال توپلوما سيچراييش ديله بى بيزده اۇله بيلر.

سكيزىنجى تئز:

دۆشونجه يۇخسوللوغو

دۆشونجه يۇخسوللوغو گلوبال [جهانى] بىر سۇرون اولسا دا بيزده اونون گئنىش اولچوسو وار. بونو دئدىكده قارامسار بىر باخيشى غيردقيق سۇزجوك لر تئل لرينده سسلنديرمك ايسته ميرم، كونكرئت بىر دوروما، قورخونج بىر بوشلوغا ايشاره ائديرم.

دۆشونجه دئدىكده "وار-اولوش اؤز و تؤز"⁴⁶ ايله اوغراشان كلاسىك فلسفه نى نظرده توتمورام. آماجىم تئولوگىيا ايله

⁴⁶ وجود Being نسنه نين وارليغينا ايشاره دير. مثلن فلان ماهيته ماليك اولان

نسنه نين وجودو وار يوخسا يوخ؟ ماهيت (öz (eidos) بىر شئيين تمل اؤگه سى، كنه و، ذاتى دير. ما هو تركيبيندن يارانميش ماهيت سؤزو بللى نسنه نين نه اولدوغونا داير سورغودور. مثلن اوزاقدان ياخينلاشان بىر قارالتى نين آت، اؤكوز و اينسان اولدغو باره ده سؤيله نيلن فيكرلر ماهيته ايشاره دير. جوهر (ousia) öz (ousia) ديبشكن يوكلم [عرض] له موقاييسه ده، ديبشمز ماهيته دير. اؤز ايچينده وار اولان گئرچكليك دير. موسلمان فيلوسوفلار اؤز، جوهر ائله بىر "اؤز" دور كى، خاريجى عالمده وار اولدوقدا

دلیجه ماراقلانان آسخو لاستیک فلسفه ده دئییل. دوشونجه دئیدکه هله لیک رۇزا لوکزمبورگون ماراقلی مؤوقعینه قایدیرام: «آزادلیق یالینیز بیربیریندن سۇچیلن دوشونلره عایدیر.»

"دوشونجه" آلانی گنیش دیر: ایقتصاد، سیاست، ادبیات، تاریخ و اینجه صنعتی فورمالاشدیران شرطلر باره ده بئیین لرآراسی چارپازلاشمالار و بوتون نظری آختاریشلار. بو آختاریشلار شعردن توتوموش دیله قدهر، گله نکلردن توتوموش ایدئولوگییالارا قدهر آیری آیری قونولاری ایچهریر.

هاینریش هاینه یه گوره، کیتابخاناسیندا سوسقون و توختاق اوتورموش دوشونر باره ده اؤزونوزو گورمزلیبییه وورمایین. کانت راسیونالیست [عقلگرا] تئولوگلارین تانریسینی گؤزدن سالماسایدی روبئسپیئر جنابلاری پادیشاهین بوینونو وورا بیلمه یه جکدی. دوشونجه لرین گوجو، دولاییسیلا اولسا دا، کؤکلو دییشم لره گنیریب چیخارا بیلر. آنجاق هاینه نین تصوورو بیزده اؤز سایینی کسیر: دوشونجه دن چکینن آدام لارین باشی لفظ بازلیقلارا قاریشاراق، بللی آخیمنا منسوب اولماغین دادینی ایسته نیلن آدقویمالاردان چیخاریرلار.

مؤوضوعیا مؤحتاج دئییل. «الجوهر ماهیه اذا وجدت فی الخارج وجدت لا فی موضوع مستغن عنها.» (علامه طباطبایی، شرح نهاییه الحکمه، ج ۱، ص ۴۱۲).

دۆشونجه ایجتیماعی بیلینجین دولغونلاشما سیندا بونجا

اؤنملی دیرسه بس اوندان چکینمه بین سببلری نه دیر؟

بیرینجیسی بیز شیفاهی بیر تۇپلوموق، میتۇس [افسانه]

مرحله سینی آشمامیشیق. تفککور ایسه لوگوس و یازی مدنیتی

ایله ایلگیلی دیر. (بو حاقد اؤنوجو تئزدا دانیشا جاغام.)

ایکینجیسی، اینساندا اؤزگورلوک و یوکوملولوک قورخوسو

وار. اؤنجه، دۆشونجه دن چکینمه نین کوره سل [جهانی]

سویه سیزلیبی نین تکجه بیزه عاید اولمادیغینی وورغولادیم.

تفککور اؤزگورلوک کیمی دهشتلی مسئله دیر.

اؤگزستانسیالیزمده اؤزگورلوک و سئچیم ایضطیرابی نین

قورخونجولوغو داها آیدین دیر. ایبرمینجی یوزایللیبین بیرینجی

یاریسیندا آروپانی بوروین توتالیتاریزم، اینسانی دییشمز

کیملیک سانیردی. آما اؤگزستانسیالیزیمده، آغیر یوکلو بیر

سئچیم اولناغی اینسانین اؤنوده دایانیردی: اؤزون اؤزونو

یاراتمالیسان؛ اؤزونو اؤزوندن بائیرا (ex-ist) توللامالیسان. بو

ايله بیر اؤنورغا [ستون فقرات] سیندیران و آغیر بیر ایش ایدی

کی، اینسانلار چاشقین حالدا اؤنولا قارشیشماقدان بویون

قاچیریردی لار. بلکه ده مسئولیتدن قاچان «یئنی دالغا» ادبیاتی،

بونا تیکی اولراق یارانندی. بوردان اینسانلارین توتالیتار

دۆشونجه لره و اؤزباشینا گۆجلره بویون ایمه لرین سببینه قولایلیقلا آنلاماق اولار. چۆنکو او گۆجلر، تابع اولماقدان باشقا اینساندان هئچ بیر مسؤولیت ایسته میرلر.

بیزده دۆشونجه یوخسوللوغو وار.

سۆزسوز، دیلی پروبلئماتیک بیر دورومدا چابالایان کوتله نین دۆشونجه یوخسوللوغو غریبه گۆرونمه مه لی دیر. بو، بللی سیاسی دورومون منطیقی سونوجودور. لاکین اؤزه رک [خودمختار] بیر اؤزنه اولراق تام ضرورت ایچینده یاشامیریق. موختار اینسان اولراق بیزیم، داریسقال دا اولسا، دۆشونوش و داورانیش آلانیمیز وار. من، اؤز نؤوبه مده، بو داریسقال اؤزه رک لیک آلانیندا تنقیدی دۆشونجه یوروتمک ایسته بییرم. بیلیرم بو گیریشیم [اقدام]، گله نک لرین قارانلیق اورتامیندان آنلاشیلماز بیر اورتاما توللانماق کیمی آلینا بیلر. لاکین دیل، منطق و دۆشونجه نین یوکونو بیر یئرده داشییان لوگوسا قاتلاشماق اینسانلار شمانین ایلکین شرط لریندن دیر.

دوققوزونجو تئز:

ميتوسدان لوگوسا، ناغيلدان عاغىلا

(اينتئرنئت، شيفاهى مدنيت)

يئنى مينايلليين باشلاغىچىندا فولك آرت [هنر شفاهى] مرحله سىنى آرخادا قويدوغوموزو سانىرىق. لاکين مودرن چرچيوه لردە يارادىجىلىغا باشلاساق دا، لوگوسو منيمسه مه ميشىك. لوگوس اگر منطق، ديل و دوشونجه نين يوگونو بير يئردە داشىبيرسا، بونلارين هر اوچونده آخسايىرىق. داها دۇغروسو بيز ميتوسلا لوگوس آراسىندا هرله نىرىك. بير سۇزله، آذربايجان توركجه سى ميتوسون نۇستالژىك جاذيبه سىندن ياخا قورتار بىلمير. (آلبته نۇستالژى نين جيزگىسىندن قىراغا چىخمىش سئىرك اؤرنك لرى دانميرام.)

چئشىدىلى ندىن لردن آسىلى اولاراق بيز شيفاهى بير تۇپلوموق. سببلرين باشىندا ايسه ديله قۇيولموش تدرىس قاداغاسى دورور. بو شيفاهىلىين منفى ائتكىسى تۇپلومون بۇتون دامارلارنى دۇلاشير. بير مسئله و بير فننومئنين

ایشیغیندا بو شیفاهییلیی داها آیدین طرزده آچیقلاماق اولار: ایستئننا و اینتئرنت.

شیفاهی مدنیت بیزده زیانلی بیر ایستئننانی قایدایا چئوریب. بو ایستئننا یانلیش دانیشیق دیلی دیر. مسئلهنی یانلیش بیر تصووره توخوناراق آچیقلاماق بیئرینه دوشر: سون واخت لارا جان غریبه بیر سوز آغیزلاردا گزیردی: «تورکجه میز دونیانین ان قایدالی دیلی دیر». بو ادعانین دوغرو اولوب- اولماماسیندان آسیلی اولمایاراق، دیلین تام قایدالی اولماسینی بیلم اوئایلامیر. بو، هنج بویوک اوستونلوك ده دئییل. شخص منیم اوچون تام قایدالی بیر دیل مشئوم فنئومئن دیر. تام نظارت آلتینا آینمیش، بوتون آلانلاری دیققتله پلانلاشدیریلیمیش بیر فنئومئن.

هنج بیر دیل ایستئنناسیز اولایلمز. کارل ائشمیت دئمیشکن «ایستئننا قایدان داها ماراقلی دیر. قایدا هنج نهیی آچیقلامیر، ایستئننا ایسه هر شئی آچیقلا بیر. ایستئننا یالنیز قایدانی وورغولامیر، بلکه قایدا اوزو ده اوندان قیدالانیر». لاکین بیزده کی ایستئننا بامباشقادر. ایستئننا بیزده قایدادیر. دیلمیزده- آلبته گونئی لهجه سینده- ایستئننالارین چوخلوغو قایداسیز قایدالارا چئوریلیب. بو ایسه هر شئی شیفاهی مدنیتین قارانیغینا سوروکله بیر. گنیش یانلیش یازماقلارلا موقایسه ده دوزگون یازماق ایستئننا حالا چئوریلیب. ایندی

تکجه کۆتله دئییل، آیدین لارین چۆخو دا "قایداسیز قایدالارلا" دانیشیرلار! بئله بیر خائوس، میتوس مرحله سی نین شیفا هیینی روحونا او یغون گلیر.

بیر چوخ اؤتوروش موش دیل لرده یاز چی لیغین دئوریمچی ماهیتی دیلین گراماتیک سینیرلارینی آشماقدا دؤغرولور. آنجاق بیزده دیل پوزونتوسو مؤوجود دورومون گؤستریجی سی دیرسه، بونا قارشى عوصیان ائتمک دئوریم سایلا بیلر. بیز اؤنجه دیلی اؤیره نیب سؤنرا اونو پوزا بیله ریک. دیلی اؤیرنمه دن پوزغون یازماق، بالاجا اوشاغین قارماقاریشیق رسم اثری کیمی آلی نیر. بیز اوسساللیق [عقلانیت] یوخوشونو آشدیق دان سؤنرا ادبیاتین اوسدیشی [فراعقلانی] اویون لارینا قورشانا بیله ریک.^{۴۷} ایستئننانی قایدایا چئویردیک دن سؤنرا دیلین یاپی سؤکومو ایله خائوسون آوانگارد مرحله سینه چاتا بیله ریک. آوانگارد ایندی بیزده گراماتیکانی، یعنی ایستئننانی، برپا ائتمک، قایدایا چئویرمک دیر.

اینتئرنتته گلدیکده ایسه سورون داها بوروشوق دور. سؤزسوز، اینتئرنتت اینسانا بؤیوک ایمکان لار باغیشلادی.

^{۴۷} بوردا اوسساللیغی میفه، شهودا، دینه، خیالا حاکیم قیلماق نیتینده دئییلیک، آیدینلامانین بو یانلیش باخیشینی نیچه و فروید کیمی دوشونرلر واختیله آرخادا قوموشلار. فروید، بشرین دانیشیغی و داورانیشی اوچون عاغیلدان داها اؤنملی قاینق کشف ائتمیشدی: آلت بیلینج [ناخود آگاه].

اینترنت، «زمان مسافه سی» و «مکان اوچورومو» آنالیزلارینی بایغی بیر مسئلهیه چئویردی؛ اینسانلارا سیرینمیش اینفورماسیا قاداغالارینی گۆتوردو؛ دین و دوشونجه آزادلیغینی گتیردی؛ اوتاریتاریزمین ایستتھصال ائتدییی کیملیکلری پارچالادی؛ باشقا سسرله ائشیدیلیمک ایمکانی قازانیردی. اینترنت اینسانلارین ایسته دیکلری قونولاردا اؤزگورجه فیکر سؤیلهیه جکلری اورتامی باریندیریان بیر دموکراسی پلاتفورمودور.

اینترنت بیزه گۆیدن دوشمه آراج ایدی، آما واختسیز. بو واختسیزلیق داها چوخ تۆپلومسال شبکه لرین شیفاھی اورتامیندا اؤزونو گۆستردی. چونکی شیفاھی مدنیتدن یازیلی اوسلوبا کئچمک عرفه سینده یکن، باشقا بیر شیفاھی اورتاما آتیلدیق – سانال اورتامدا تۆپلومسال شبکه لر. بیز هله مکتوب مدنییتین بیرچوخ دؤنگه لرینی آشمامیشیق؛ تحصیل اوجاقلاریندا عۆمور بویو دیلین اؤیره دیم گئدیشینه قاتیلمامیشیق؛ بول-بول کیتابلار، درگی لر و قزئت لرله آردیجیل اولاراق اوغراشمایمیشیق؛ اورتاق یازی و دانیشیق طرزینی یازیلی قایناقلاردان اوخویاراق منیمسه مه میشیک. بۆتون بونلار باش وئرمه دن بیردن بیره ائلئکترون قارانقوشو دیل آغاجیمیزا قونوب.

اینترنتتین سانال [مجازی] چئوره سی اونا داها چوخ شیفاھی ماهیت باغیشلا ییر. بو دا یازیلی مرحله نی زمان

آخاریندا کئچیرمه مییش دیلیمیزی زده له بیر. یازیلی بیلگی آراج لاریندا هر بیر یازی هئچ اولماسا دیلین ساغلاملیغی باخیمیندان بیر- ایکی سوزگجدن کئچیر. بو سوزگج لر پروفسیونال [حرفه ای] آل لرده اولماسا دا، یئنه ده یانلیشلیق لارین ساخالجی [ترمزی] کیمی عمل ائدی رلر. حالبوکی تۇپلوم سال شبکه لرده یاییم آنی بو تون بو مرحله لری آشمادان باشلا بیر. اینتئرنت تام نظارت سیز بیر چئوره دیر. تجروبه لی یازارلار بیله [حتتا] بو چئوره ده یازی لارینی تله سیک یازیرلار. یاخشیجا گوژدن کئچیریلمه یین بو یازی لاردا، بول بول ایملار و گراماتیکا یانلیشلیق لاری دجل ائلئکترون لارین چیینینده یایی لیر. شیفاهی اورتامدا پلتهک بیر دیل.

اینترنتین آن بویوک پروبلئمی اونون آن گوژهل اؤزه للییینده ییر: گوؤده سیزلیک. بوردا بدن هئچ بیر تهلوکه دویمادان بیلک قازانیر. سانکی ایکی چارخلی [دوچرخه] سورمه بی یالنیز نظری باخیمدان اؤیره نیر. بدن تهلوکه یه دوشمه دن اینسان اؤزونون گئرچک فیزیکی دونیاسی باره ده یئترینجه تجروبه قازانا بیلمز. نیچه یه گوړه، گوؤده لریمیزین بو عالمده حیسی و اینتویتوو باجاریق لاری، دوشونجه آکسیاسی اؤچون اؤنملی دیر.

سؤیله دییمیز گوؤده سیزلیک هم تهلوکه سیز تانینمازلیغا گتیریب چیخاریر، هم ده قولایلیقلا رئاللیقدان یایینماغا.

بونلار يىن ايككىسى ده مسئوليت و يوكوم لولويو گرهك سىز مسئله لره چئويرير. بو شبكه لرده هم سوروم لولوغا بويون قويماق، هم ده اوندان بويون قاچيرماق قولايلىقلا باش وئيرير. بوردا سوبيئكت گوجونو ايتيرير. اورتوك لو فيگورلار كيمي، گوجسوز كؤلگه لركيمي چيخش ائتمه يه باشلايير.

توپلومسال شبكه لرين شيفاهى اورتاميندا يازى لاردا گئدنه يانليشلىق لارين قباحتىنى هئچه ائيرير. سئونوجدا، معيارلارين ايتيب باتماسيندا دوشونجه نين دوغرولوغونو، يازى نين ساغلامليغىنى و يارغى نين عدالت لىيىنى قوروماق اولاناقسىز اولور. داها اونملىسى بودور كى، ائله بر دورومدا معنا سوروم لولوق لارى اورتادان قالخير؛ لفظلرين ديش عالم له علاقه لرى قولاق آردينا وورولور، و ايسته نيلن انلام لار ايسته نيلن سوزجويه يوكله نيلير. شاشيرديجى دئيبيل كى، شيفاهى مدينلرين گوستريجيسى سايبان سويلنتى [شايعه] و جفنگ توپلومسال شبكه لرده دانيلماز اولغويا چئوريلميشدير.

شيفاهى لىيىن نفس كسن باسقى آلتيندا آلى-قولو باغلى دئيبىلىك. آغيزدان يازىيا كئچمك ايمكان لار ينى بارينديرمالىيىق. ايره له ييش بونولا باش وئيرير. ميشئل فوكويا گوره، اينسان «يازى آيندا وار اولان كيمسه دن بير باشقاسينا چئوريلير» سه، قورتولوش ميتوسدان لوگوسا كئچمكده دير.

اونونجو تئز:

أخلاقى قارشى دورما، یوخسا سیاسى دشمن

توتالیتار حؤکومت لرده، اؤزه للیکله ایستالین یؤنه تیمینده، ایکی فنئومئنله قارشیلان شیریق. بونلارین بیرینجیسی، کوتله باره سینده سیاست سیزلشدیرمه پلانی دیر. ایکینجیسی ایسه آزادلیق و عدالت کیمی سیاسى-حقوقى فاکتورلارین یئرینی، أخلاقى دهیرلندیرمه لرین آلماسی: دشمن، خالق دؤشمینی، دئوریم دؤشمینی، خئیر و شر، و حاق (مقصد ایسه اینسان حاقلارینا دایر ائوره نسل universal دهیرلر دئییل، حؤکومتین حاق سیمگه سینه چئوریلمه سی دیر).

دیله باش وئرمیش بئله جه معنا چئوریلمه سینده [مسخ] بؤتون دهیرلر آغ-قارایا بؤلونور. مثبت دهیرلر حؤکومتین آینه کئچیر، منفی دهیرلر ایسه مؤوجود وضعیت دهیره ن آداملارین آنینا یازیلیر. بعضن مؤوجود دوروما دیره نمه سی گومان ائدیلم اینسانلار دا گولله له نیر.

دا عىبارت دىر. سۇسيولوگىيا بو گۆزلەنىلمز سۇنوج لارى
 اۆيرنمكله مشغول دوسا، خئير-شره اوقدهر ده گئنىش آلان
 قالمىر.

آنتاگونىزم لرى علمى سويهدن اخلاقى سوييه
 سورشودوردوكده اينسان اويغارلىق اۇنجهسى زامانا قايىدا جاق.
 بو، نازىزم آلمانياسىندا باش وئردى، اورتادوغونون ايندىسىنده ده
 باش وئرمكده دىر. اؤزونو آرین خئير آدلاندىران ايجماعى
 دوشرگه نين [اردوگاهين] باشقاسىنى اؤلدورمكدن قاچاق يولو
 يۇخدور.

اون بیرینجی تئز:

اُنْدیرگه مه چیلیک و نسنه لره

تک اؤلچولو باخیش

هر بیر اولایین کؤک لربنی اؤیرنرکن سببلری [علت لری] هم چوخالتمالی، هم ده آزالتمالی ییق. باشقا سؤزله، هانسیسا اولای، فننومئنی و دوشونجه نی اؤیرنمه یین یولو سببلری یئترلی سایدا آراشدیرماقدان کئچیر. نه بیرجه سببله کیفایتلنمه لی، نه ده سببلری یئرسیز چوخالتمالی. بیلیمسل باخیش بودور.

تانینمیش بیر اولای وار: بیرینجی جاهان ساواشی. بیرینجی جاهان ساواشی نین اتریش ولیعهدی نین سارایئوودا اؤلدورولمه سی باشلانیدیگی سؤیله نیلیر. بو اؤرنمه [گزاره] بیر باشلانغیج کیمی دوغرودور، آما بیرینجی جاهان ساواشی نین بیرچوخ سببلری وار. او بیرری یاندان تانینمیش مثل وار: چین ده بیر کپه نه یین قاناد چالماسی، آمئریکادا قاسیرغا توره ده بیلر. یعنی بو عالمده کیچیکدن بؤیوگه بوتون فننومئن لر بیربیرینه باغلی دیر. بو دا دوغرودور. آنجاق سببلری بو قدهر چوخالتماق علمی آراشدیرمانی چیخلیمازلیغا سوروک له بیلر. آمئریکاداکی

قاسیرغانین سببلرینی آختارمادیقدا داها چینده قاناد چالان کپه‌نه‌یی نظرده آلمامالیییق. باخمایاراق کی، او کپه‌نه‌یین ائتیکسی دانیلمازدير. بیرینجی اؤرنکده سببلری چوخالتماق، اینکینجی اؤرنکده ایسه سببلری آزالتماق گره‌ک‌دير. علمی یاناشما طرزى بودور.

بیرچوخ سببی آزالتماق و یا بیره ائندیرمه‌یین آدی "ائندیرگه‌مه‌چیلیک"^{۴۸} دیر. ائندیرگه‌مه‌چی باخیش طرزى، چوخ واخت ایدئولوگییا یا کؤکلندیی اؤچون تک‌اؤلچولو [یک‌بعدی] دوشونمه‌یی کؤروکل‌ه‌بیر^{۴۹}. دئمک اولار، موخالیف اینانج و ایفاده‌یه دؤزومسوز یاناشمانین کؤکو، باشقا ائتکن‌لرله یاناشی همین باخیش طرزیندن ده سو ایچیر. ائندیرگه‌مه‌چی باخیش "اؤزچو" [ذات‌گرا] اولدوغو اؤچون — ایستر ایسته‌مز— اینسان‌لارا، اولای‌لارا، دوشونجه‌لره و فننومئن‌لره یالنیز بیرجه بوجاقدان باخا بیلر. بو باخیش بیر یاندان قاورامسال چرچیوه‌لرین ذاتی‌لییینه اینانیر، او بیرى یاندان ایسه چوخ‌یؤنلو قونولاری اونلارین آزساییلی داریسقال یؤنونه سوخوشدورماق ایسته‌بیر. اؤرنه‌یین، پیشه‌ورى‌یه دئموکرات‌لیق، سولچولوق،

^{۴۸} ائندیرگه‌مه‌چیلیک: تقلیل‌گرایی، reductionalism

^{۴۹} کؤروکل‌ه‌مک körükləmək: دمیدن

میللت چیلیک، بؤلوجولوک، مرکزچیلیک و یا بولشئویک لیک بوجاغیندان باخماق اولار. آنجاق ائندیرگه مه چی اینسان او باخیش بوجاق لاری نین بیرینی حقیقت سانیر. سؤنرا پیشه وری ایله باغلی باش وئرمیش بؤتون اولای لاری سؤیله دیبیمیز باخیش بوجاق لاری نین بیرینه سیخناشدیریر. اونو آنجاق سولچو سانیر، یا دا تکجه میللتچی. بونولا دا دؤشونجه لر و اولای لار "چوخ" دان "بیر" ه ائندیریلیر. صمد بهرنگینی پیسله مک، شیخ محمد خیابانینی موباریزه تاریخیندن دیشلاماق، علیرضا اوختایین میللی باخیشینا خیانت دامغاسی باسماق بوردان گلیر. ائدیرگه چی باخیش بودور. آنتاگونیزم باره ده کی باخیش لارین سیاست دن أخلاقا سوروشدویو واخت، بو گیریشمین بللی نتیجه سی وار: به یه نمه دیبیمیز باشقا باخیش بوجاق لارینا آزغین لیک، خیانت، یانلیشلیق و قورغو [توطئه] دامغاسینی باسماق.

اؤرنک لر چوخ دور. کلاسیک مارکسیزمده بؤتون آکسیالاری، فننومن لری و تؤولومسال سوره چ لری صینیف قاوارمیندا خلاصه ائتمک مئیلی وار. بو آخیم ائندیرگه مه چی مارکسیسم آدلانیر. بو آخیم خالیص ایقتیصادچیلیغا سؤیکه نیر. ائکونومیزمده Economism و یا ایقتیصادی

بلیرله نیمچیلیک ده [دئترمینیزمه]، هر شئین ایقتیصادی سببه سؤیکندی بی گومان ائدیلیر. هابئله، ایشچی صینیفی موباریزه سی نین یالنیز ایقتیصادی ماهیت داشدایدی وورغولانیر. دئمک، ایشچی صینیفی نین سئندیکال موباریزه سی یالنیزجا ایقتیصادی سببلردن سو ایچیر، و اونون سیاست-سؤسیال یؤنو یؤخدور.

باشقا اؤرنک داروینده زیروهیه قالدیریلیمیش ائوریمچیلیک دیر^{۵۰}. ایلکین ائوریمچیلیک بیر نؤوع دئترمینیزمه سؤیکه نیردی. یعنی هر بیر جانلی وارلیق طبیعتده او یغونلاشمالی اولوردو، یوخسا گئت-گئده یوخا چیخماسی قاجیلماز نظره گلیردی. آنجاق ۲۰-جی عصرین باشلانغیجیندا برونیسلاو مالینووسکی کیمی بیلگین لر بئله جه ائندیرگه مه چیلییه قارشى چیخدیلار. بونو اوچون طبیعتی ائوریمچیلیک نظریه سی دیشیمه اوغرایاراق، تام جبریلیکدن بیرآز اوزاقلاشدی. ایندی بو کیمی آنالیزلرده چئوره ایله مجبوری او یغونلاشما یئرینه، اونولا موباديله ایمکانی ایره لی سورولور. ایندی آرتیق طبیعی گلشیمین [طبیعی تطورون] تک یؤنلو آنالیشینی چوخ یؤنلو باخیش عوض ائدیر.

^{۵۰} تطورگرایی evolutionaryism

ھومانىتار بىلىم لردە ائندىرگە مە چى يۇنتم بعضن قاچىلماز
اۇلسا دا، گۇنللىك لە گۇرچك باخىش دان و اوبۇكتىو بىلىك دن
محروم اۇلماغا گتيرىب چىخارير.

اون ايكىنجى تئز:

شعر بيزى هم ديريلىدىر، هم ده اولدورور

آغير باسقى ايل لرینده ديلین قورونوب ساخلانماسینی شعره بورجلویوق. مرثیه و عاشیق ادبیاتی دا بونا داخیل دیر.

بو بورجلولوغون فلسفی آنلادیمی وار: آسیمیلاسیایا اوغرایاراق منلیبی دانیلیمیش بیر توپلومدا دیل بیرینجی اولغودور. باسقى آلتینداکی دیل، سانکی بئینیمیزین گیزلی قاتلاریندان اویونا چاغریلیر. دوشونجه دیلدن اونجه گلیمیر، دیلله بیر آندا گلیر. دیلین یوخا چیخما تهلوکه سینی سئزدیکده، گرگین بیر گئدیش قاتیلیریق: ، اونودولموش سؤزلى ده قان تر تۆکه تۆکه وجودوموزون قارانلیق بۆلگه لریندن چاغریریق. وار گوجوموزله چاغریریق. البته بو گئدیش گراماتیکا اؤزولونه سؤیکه نه رک باش وئریر. بو، آلت بیلینجسل [ناخودآگانه] بیر گئدیش دیر. بیزیم ایستنجیمیزدن آسیلی اولمایاراق اؤز-اؤزونه حیاتا کئچیر. باخمایاراق کی، بوردا ایلکین بیلگی لر و معین قدر تانیشرلیق لارین اولماسی شرط دیر. چاغریش شعرله جاوابلانیر،

چونکی هایدگئر دئمیشکن، دلیل اساسن شاعیرانه دیر.

بیز ایسته مه سک ده بو سورج اؤزاؤزونه باش وئره جک. دلیل، یوخلوق اوچورومو ایله قارشیشلاشدیقدا، شعر ذهنیمیزین بیلینج آلتی^{۵۱} [تحت الادراک] بؤلگه سیندن بابیرا فیشقیراجاق. تانیش اؤرنک شهریار دیر. بوندان اؤنجه اؤز آنادیلینده نه سه یاراتمامیش شهریار، آناسی نین چاغریشی ایله «حنیدر بابایا سلام» ی یازیر. شاعیر ایل لر بویو باشقا دیلده یازیردی. او، سانکی آنا دیلیندن عیبارت اؤلان ائوین یان یؤره سینده یابانجی وارلیق کیمی دولاشیردی. ایندی ایسه ایچهری گیرمه یه بهانه آختاریر. «دوغما ائوینه یابانجی قالما» بصیرتی وارسا، بو اؤزونه قایدیش آکسییاسی [عملی] هر بیر شاعیرین بختینه دوشه بیلر. «حنیدر بابایا سلام» پوئماسی نین اؤنمی، اونون بدیعی گؤزه للییینده دئییل، ائوه قاییتماق بصیرتینده دیر.

لاکین بو اولوملو ایشله ییشین^{۵۲} اولومسوز یؤنو ده واردیر. گونئی شعرى تاریخی دورومدان دولایی، اؤزه للیکله یازی ایمکانیندان محروم قالدیغیندان، بیر نؤوع چاتیشمازلیقدان یاخا قورتارا بیلیمیر. گونئی شعرى نین چاتیشمازلیغی

^{۵۱} بیلینج آلتی: تحت الشعور، تحت الادراک، ناخود آگاه، the subconscious

^{۵۲} ایشله ییش: کارکرد، function، [آد: funksiya]

"دېلسيزلىك"^{۵۳} دېر. دېلسيزلىك ايسه ضعيف بېر بېچىمىن گۆوده سينه يوكله نېر.

آزساىلى اۇرنكلر قىراقدا قالماقلا، بونو دئمك اولار: شعريمىز بېچىم چلېمسىزلىيى ايله ياناشى، دېلسىزلىيىن آغىر باسقىسىنى يانا وورا بېلمىر.^{۵۴} بو ايسه كانتىن "آماجسىز آماجلى لىق"^{۵۵} آداندىردىغى ايلكه يه اويغون گلن شعريتىن

^{۵۳} "دېلسىزلىك" مسئله سينه باشقا بېر تئزده توخوناجاغام.
^{۵۴} أرسطونون نظرىنجه، وارلىغىن گلىشىمى [صيرورتى] قوه دن فعله كئچمكله باش وئىر. قوه تام ماده دىر، فعل ايسه تام بېچىم. بونون اوچون نه قدهر كى، بېچىم دولغونلاشمايىب، گلىشىم ايلكىن مرحله لرده دېر.
^{۵۵} "آماج" دان مقصد هر بېر بدىعى ائرىن قارشىسىنا قويولموش خارچى مقصد دىر، اۇرنك اوچون استالين'ىن دۇغوم گونو ايله باغلى معىن شعرىن قۇشولماسى باره ده شاعره امر وئىرلىر. دىش آماج بودور. شاعىر بو أمره بويون قوياراق شعر قوشورسا اونون شعرى نىن آماجى واردىر. آما آماجلى لىق ائرىن داخلى قورولوشونا قايىدىر، شعر بېردن بېره شاعىرىن بېلىنجىدن فؤاره له نېر. و ائستىتېك شرطلره اويغون اولاراق هانسىسا بدىعى اثر يارانىر. بوردا آماج يوخ، آماجلى لىق وار. بئله جه آداندىرما چتىن لىك تۇره دىرسه بېرىنچى سى نىن يئرىنه "دىش آماج"، ايكىنچى سى نىن يئرىنه ايسه "ايچ آماج" اصطلاح لارىنى اؤنه رىر. هر ايكى سۇز جوكله ايگىلى اولاراق انگلىس دىلىنده ده بو چاتىشمازلىغى گۇروروك. چونكو همىن دىلده بو ايكى سۇز جويون بېرىرىنندن فرقلندىرىلمه سى او قدهر ده دىق دئىل: آماج purpose، آماجلى لىق purposiveness. فارسجادا عربجه نىن

دوغرولماسینی اَنگله‌ییر. شعرلرین چوغونلوغوندا دیل و فورما چاتیمشازلیغینی، خام فلسفی آفوریزملره یاخینلاشما دولدورور. حیلمی یاووز، اوکتاویوپاز، نزار قبانى، شیرکو بیکنس و شاملودا فلسفی وورنوخمانین شعره سیزماسینی گؤروروک. آما بو سیزینتی فلسفه‌دن داها آرتیق دوشونجه قایناق لارینا یاخین دیر. اوسته‌لیک، بو سیزینتیدان، ائستتیک قورال لارلا یوغرولوب یارانمیش اثرلر یارانیر. لاکین گونئی شعرینده بیچیم او قدهر آخساق دیر کی، قولایلیقلا شعرین اورتاسیندان هانسیسا سؤزجوک و میصرع کرپیچ لرینی چکیب چیخارماق اولار.

شعر هر شئیدن اؤنجه دیل صنعتی دیر. شعرده سؤزجوکلرین ایشله‌وی، موسیقی‌ده سسین و رسمده بویانین ایشله‌وی کیمی دیر. شعرده دیلین توتارلی‌لیغی، اینجه‌لییی و هارمونیک قوللانیشی باشلیجا شرط دیر. آماج ایسه قاورام یاراتماق دئییل، ایمگه‌لر توره‌تمک دیر. دئیس هالیکار ناسی میلاددان یوز ایل اؤنجه یازیر: «شعرین سؤزجوکلری یالنیز نسنه‌لره ایشاره آماجی ایله قوللانمیر، اونلار بللی حالتلر و خیال لاری ذهنه آشیلا بییرلار.»

خزینه‌سیندن چیرپیشدیریلان "غایت و غایتمندی" اصطلاح لاری "آماج و آماجلی لیق" آنلامینی داشییر.

شعرله باغلی داها درین مسئله، کیملیکچی سیاستین آرتیق باشقا بیر مرحله یه گیرمه سی دیر. بو مرحله ده شعر ایستر- ایسته مز ایندیکی قونومونو ایتیرمه لی دیر. چوَنکو شعر یوْخا چیخان آراچی عامیل دیر. یئنی مرحله ده ایسه بو عامیله دو یولان حیاتی ائحتیاج آرادان قالخماقدادیر. یوْخا چیخان آراچی نه دئمک دیر؟ فرئدریک جیئمسون-ا گوره، پروتئستانتیزم، دئمک اولار، فنودالیزم و کاپیتالیزم آراسیندا یئرلشمیش بیر آراچی [واسیطه] دیر. بو مذهب ایش و ثروتی قوتساللاشدیرماقلا کاپیتالیزمین فورمالاشماسینا ایمکان یاراتدی. لاکین کاپیتالیزمین گلیشمه سی اوْز نوْبه سینده پروتئستانتیزمین دئوریلمه سینه گتیریب چیخاردی. پروتئستانتیزم ایکی قارشیت طرفین بیربیرینه کئچید ایمکانینی ساغلا ییب، آرادان چیخمیش عامیل دیر. یوْخا چیخان آراچی بوندان عیبارت دیر. بیزده شعر همین رولو اوینادی. بیلگی پارتلا ییشی دؤنمیندن اوْنجه، واختیله مؤوجود دورومون بوْتونلویونده چات یارادیب، دیلی آلت بیلینجیمی یزدن اوست بیلینجه داشیدی. لاکین همین ائتکن [عامیل] نثر اوْنجه سی بیر فاکتور اولدوغوندان ایستر- ایسته مز زامان آخاریندا گئری چکیلمه لی دیر.

شعر قوشقویا بنزه بیر، اونا قاپیلیب آرخادا قویماق گره کیر. او، دایانا جاق دئییل، آدلانا جاق بیر مرحله دیر. توْپلوم اونو آرخادا

قۇيماسا گئرى قالا جاق. بونون اوچون منجه شعر بيزى ديريلتديسه اولدوره ده بيلر. بو دا وار كى، شعر سيز ياشاماق اولماز. شعر اينجه صنعت اولاراق اينسان اينسانليغىنى گئرچلشديريب آنلاملانديران ائتكن لردن بيزى دير. اونون يوخا چيخماسى اينسانين آنلام ياراتما سيستئمىنى چوكدوره بيلر. شعرى تام آرخادا قويماق، دىلى آرخادا قويماق كىمى چين اولونماز قارماقاريشيق يوخودور. چونكو ديلين قورولوشو شاعيرانه دير. بس شعر فنومئنيدهكى ضديتلى يون لرين چوزوم يولو هانسى دير؟

جاواب ساده دير: بيز نثراونجهسى شعر دن نثرسونراسى شعره كئچمه لىيىك.

نثرين سيمگهسى رومان دير. رومان آچىق تۇپلومون ژانرى ديرسا، شعر قاپالى تۇپلومون ژانرى دير. بونو ميخاييل باختين دن ايلهام آلاراق سؤيله بيزم. شعرين ماهيتينده يالنيز ياشيل روحلو ديريم چاغلامير، قارا گئيىملى اولوم ده گيزله نير— فاشيزم. رومانين بئشيبى اوسسال [عقلانى] چئوره ديرسه، دئموكراتىيانين اوؤو و يا سؤزو يارانمادان رومان يارانا بيلمزدى. رومان مركزچيل و بوتؤچو گوؤجون بؤلونمه سينه مؤحتاج دير. بيز نؤوع سؤسيال دموكراسىيه. غريبه دئيبيل كى، اوكتيابر

دئوریمیندن اؤنجه کی قافقاز آیدین لاری نین بؤیوک چوخلوغو سؤسیال دموکرات دیرلار، نثر ایسه آیاق توتوب یئر ییبر. سؤسیالیزم ثروته بارماق قوئوردو، دموکراسی ایسه قدرته. سوسیا لیزم ثروت اوجاق لارینی داغیتماق ایسته بیردی، دئموکراتییا ایسه گوؤجون قوتسال گوؤده سینی پارچالاماغا جان آتیردی. سیاسی گوچ توپلوم آلانیندا بؤلوندوکجه، روماندا کی "من" پارچالانمایا بیللمزدی. آنجاق شعرده کی "اؤزنه" [فاعل شناسا] بؤلونمز ایدی. سیاستده کی دیکتاتور چؤکموشدو، کایناتین اورتاسیندا یئرلشمیش پاپاچیلیق کورسوسو ایسه دئوریلیمیشدی. همین چؤکوش و دئوریلیشن دولایی شعرده کی "من" اوستون سسی، رومانین مین بیر دهلیزینده ای تیپ باتمالی ایدی.

تاریخی شراییطیمیزدن آسیلی اولاراق بیزده هله ده شعر نثره اوستون دور. دیلیمیزی آیاقدا ساخلامیش ائتکن لرین باشلیجاسی شعر اولسا دا، اونو یئرینده اوتورتماغین واختی گلیب چاتمیشدیر. چونکی، مدنیت آلانیندا شعرین تام ائگه منلییی سیمپتوماتیک علامت دیر. یعنی خسته لیک بلگه سی دیر. ادبیات، شعرله نثردن اولوشور. آنجاق توپلومدا تکجه شعر یازیلیرسا، دئمک، توپلوم گئری قالیب. تی. اس.

اٲلیوت ایبیرمینجی یوزایللییین باشلانغیجیندا دئمیشدیر: «بدیعی فیکیر شعری آرخادا قویماسا، هئچ بیر درینلییه، بوتوؤلویه، چیچکلنمه یه گلیب چیخا بیلمز.» جمیل مئریچ بو حاقددا داها سرت دانیشیر: هر بیر اوٲکه ده نه قدهر شاعیر چوخسا، او اوٲکه دوٲشونجه باخیمیندان گئری دیر. اینسان لار و میللتلر یاشلاندیقجا نثره کئچر. هله لیک بیر فرضیه ایره لی سورورم: قاپالی توٲلوم استعاری (یعنی شعر دیلی ایله) دانیشیر، آچیق توٲلوم ایسه مجازی. بیز استعاری دانیشیقدان مجازی دانیشیغا کئچمه لیییک.

اون اوچونجو تئز:

قهرمانلیق دؤنمیندن

یوردداش [شهروند] آنلاییشینا دوغرو

بیز قهرمان سئور خالقیق. ارسطونون نظرینجه «قونوم [جایگاه] باخیمیندان بؤتون کوتله دن تام سئچیلن بیرسی، حؤکمدار و یا باشچی سئچیلمه لی دیر. لاکین کامیل اینسانین هئچ واخت باش قالدیرمایا جاغی دانیلماز گئرچک دیر. ایگیدلر، گئنللیکله ابتدایی خالق لارین توره مه سی دیرلر.» یعنی مدنیت مرحله سینده آیاق باسمیش اولوس لاردا گلا دیاتور لارین بیئرینی بیئین بوز گؤزه لری [سلول لاری] آلیر.

البته ارسطونون سیاست فلسفه سی چاغداش طلب لره اویغون گلمیر. اونون سیاسته باخیشی «کیم حؤکم سوره بیلر؟» سوروسونون چئوره سینده فیرلانیر. حالبوکی چاغداش دونیا اوچون هم کؤهنه قهرمانلیق دؤنمی آرخادا قالمالی دیر، هم ده

آنتىك دونيانين سياست فلسفهسى. چۆنكو او فلسفهده، باخيشلارين آغبرليق نۇقطهسى^{۵۶} حۆكمدارين كيم اولدوغو اوزه رينده ايدى. ايندى ايسه حۆكمدارين كيم اولدوغو بيزى ايلگيلنديرمير. ايندى باشليجا سورو بودور: نئجه حۆكم سورولمهلى دير؟ آروپا، مودئرنىته ايله ايكينجى سوروبيا كئچدىسه، بيز هله ده بيرينجى سورو ايله ائشه له نيريك. بو بيزيم بيلينج سويه ميزدن آسيلي دير.

سؤزومه بير اؤرنك ايشيغيندا آيدىنلىق گتيريرم. ابوالفضل ائلچى بى كلاسيك آنلامدا قهرمان دئييلدى، اينسانى اؤزهللىكلره ماليك مدنى چاليشقان ايدى. اونون موباريزه اوسلوبوندا مودئرن بير اينسان اؤرنه ييني سئزمك اولاردى. ائلچى بى، چتين گون لرين مئيدان چيخيشلاريندا بيله، خروشچئف ساياغى باشماغى نين دابانينى بيرلشميش ميللتلر اؤرگوتونون تريبوناسينا دؤيمزدى. سياستين قورتولوشچو قانادينان چيخميش ايچكين بير پرئزيدنت ايدى. او قدهر ايچكين كى، ماشينين يئل بوراخميش تكرى نين تعميرينده سورو جوسونه يارديم ائتميشدى. بئله جه داورانيشلاريندان دولايى ايسه ديل لر اؤزبرى اولان لطيفه لرده لاغا قوئولموشدو.

^{۵۶} آغبرليق نۇقطه: نقطه ي ثقل

ایندی سوال بودور: هانسی دونیاگوروشو و أخلاقى یاناشما طرزى، توپلومو ائله شرطلندیریر کی، بیر پرنزیدنتتین ایچکین داورانیشینی لاغا قویسون؟ جاوابین بیر بؤلومو پاپاغى گولله کئچمز قهرمان آختاریشیندادیر. بو خالق، اوندرلرینی اؤزلیله ائشیت بیر وارلیق کیمی گورمک ایسته مییر. کوتله، اؤز تپه سی اؤسته اوتورموش دئسپوت [مستبد] آختایریر. بئرتولد برئشتین سؤزو بوردا دوغرولور: «قهرمان لارا ائحتیاج دویان خالق یازیق دیر.» بو خسته لییین کؤک لری، اورتام لاری، شرط لری توپلومدا سوردوکجه، آوتاریتاریزم داوام ائده جک. چونکو بو خسته لییین کؤلگه سینده حوکمرانلیق ایلکه لرینه دوزه لیش وئرمک اولماز، یالنیز بیرى بیریندن پیس حوکمران لارین بیئرلرینی دییشمک اولار. چونکو بئله جه خسته لیک لر کوتله نین بیلینجینده اؤز لرینى یئنین اوره ته جک لر.

مسئله نین کؤک لری آیدین دیر. گلین داها آل اوستو اؤرنک لره دیققت یئتیره ک. عالم و آدمی لوگوس گؤجونه اؤیره نمه بین بیئرینی قورغو نظریه سی آلیرسا، حوکمران لارین بیئر دییشمه لرینده یئنیلیک اولما یا جاق. یعنی سیاست فلسفه سی "حوکمدارین کیم اولدوغو" ندا ایلیشیب قالا جاق. ائله

بیر کوتله، باشلیجا سورویا کئچمه یه جک: "نئجه حؤکم سورولمه لی دیر؟"

نه یازیق کی، کوراوغلو دؤنمی آیدینلانما [روشنگری]
دؤنمیندن اؤنجه گلیر.

اون دوردونجو تئز:

قورغو قورامى؛

دورتو و دوشونجه لرین قارىشديريلماسى

توتاليتار دوشونجه لى توپلوم لاردا قورغو قورامى⁵⁷ داها يايغين دير. بيزيم توپلوم دا آشیری بيچيمده بو قوراما سويکه نه رک دوشونور. سونوجدا، دوشونجه لرین ده يرلنديرمه سى شخص لرین ده يرلنديرمه سى ايله قارىشيديريلير. اينسان لار اولای لار و دوشونجه لرله گره يينجه اوغراشماقدان سا، شخص لرله ائشه له نيپلر.

قورغو قورامیندان مقصد نه دير؟

⁵⁷ Conspiracy theory of society، نظريه ی توطئه. بوندان اۇنجه ائرليريمده "قورغو قورامى" اصطلاحينى قوللانيرديم. اما اونون بير چوخ لارينا آنلاشيلماز گلديبيندن ايستانبول تورکجه سينده منيمسه نيلميش "دوزه نک قورامى" تفرمينيندن يارالانماق قرارينا گل ميشديم. سون مقامدا سا بين توغول آتابيين تکليفى ايله بو فيکريمدين داشينديم.

هر بير "دوشونجه"، هانسى سا "دورتو [انگيزه]" ايله قارشىلىقلى ايليشگيده دير. دوشونجه گنديشى و داورانيش سيستئمى، شخصين تجروبه لرينه سويكه نير⁵⁸. آما قورغو [توطئه] نظريه چى لرى، يوخاريداكى دوزگون جومله لردن يانليش سونوج لار چىخاريرلار. بئله كى، اونلار اينسانين فيكىرلرينى اويرنمك اوچون او فيكىرلرين اوزونو آناليز ائتمير، اينسانين ايچ عالمينى آخارماغا باشلاييرلار. باشقا سوزله دئسك، سوزون يئرینه اينسانين اوزونو يولايير، دوشونجه سى يئرینه دورتولرينى اويرنميه جان آتيرلار. سونوجدا دورتولرين چيركىن اولدوغونو گومان ائديرلرسه، همين دورتولردن دوغان دوشونجه نين يانليشليغينى نتيجه چىخاريرلار. بو سويلم [گفتمان]، فاشيست دونياگوروشونون آيريلماز آيرينتيسى دير. بئله بير ياناشما طرزى نين گوجونه هر بير فرد، سياسى

⁵⁸ دورتو، اينسانى اوز احتياج لاريني اؤدمه اوچون حرکته گتيرمه يه مئيل لنديرن عامل دير. هارتلى "drive" [دورتو]، "need" [احتياج] و motive [دئوينديريغى، حرکته وئريغى] بير سببين اوچ آدى سايير. دورتو بدنين ائله بير حالتى دير كى، بورادا جسمانى قوه چئوره دهكى بولمه جيكلرينه دوغرو سفرير اولونور. بعضى لرينه گوره، جاذيبه لر بدنين جوشقو شكلينده دويولان حالت لرى دير. بونا گوره ده، دورتو اينسانين چاليشمالارى، داورانيش لارى و تپكى لرى اوندان آسيلي اولان داخىلى باسقى حالت لرينه دئييلير.

قورولوش و یا توپلومسال قوروم، به یه نمه دییی دوشونجه نی پیس نیته باغلا ییب سیرادان چیخارا بیلر.

دوشونجه و دورتورلرین بیربیرینه قاریش دیریلما سی چوخواخت ایدئولوژیک دوزومسوزلویه قاییدیر. لاکین ساپقینلیغین ایپاوجو آشاغیداکی مقامین اونودولماسینا گئدیپ چیخیر: نیت گیزلی یا دا آنلاشیلماز دیر. نتیجه اعتباریله، اینسانلارین تصوورلری نین قایناغی، و یا عمللری نین دورتوسو آدی ایله تقدیم ائدیلملر، اصلینده، گومان و فرضیه دن باشقا بیر شئی دئییل دیر. باشقا سؤزله دئسک، دوشونجه نین بئله بیر اؤزه للییی وار: تنقیدی یؤنتمین [روش] منطیقی دارتیشما قونوسونا چئوریلیر، دلیل لرله ثبوت اولونور، و یا انکار ائدیلمه قابیلیتی قازانیر. اونون عکسینه اولراق، دورتونون اوبیئکتیو [عینی] بیچیمده تانیماسی و آرگومنتلرله چوزوملنمه سی مقصد دئییل. اونون سببلرینی اختارماق باشلیجا هدف دیر. دوشونجه ثبوت [دلیل] ایله باغلی دیر، دورتو ایسه سببله [علتله].

بیلیم سل آچیقلاما ایکی نؤوع دور: بیرینجی سی، "ثبوت" آراجیلیغی ایله، ایکینجی سی ایسه "سبب" واسطه سیله. دورتو،

اۈز ماھىتىنە اويغون اولراق سبب تىپلى آچىقلامانى منىمسه يىر،
دوشونجه ايسه دليله سۇيكەنن اىضاحى.

بونو دا وورغولا مالىبىق كى، قورغو ماھىتلى دورتولر بارەدە
(بۇيوك اۈنمىنە باخما ياراق) اخلاقى موھاكىمە يوروتمك، علمى
دليل-ثبوتون يئرینی توتا بىلمز. اۈرنه يىن، ھانسى سا سۋالى
«شئىطانى دىر» دئيه، آدلاندىر ماغىمىز، بىزى اونون جاوا بىندان
آزاد ائتمىر. بونا گۈرە، نىت لرىن شىطانى و يا اىلاھى اولماسىنا
باخما ياراق، ھر سۇزون يا دوشونجه نىن دوغرو-يا لان ليغى
منطىقى معيارلارلا اولچولور.

قورغو تۇپلوم لارىن جارى رئاللىق لارىندان بىرى دىر. اونو
كانكرئت و رئال دەيرلندىر مگ گره كىر. اونا قارشى تام دويارلى
اولماق سياسى آكسىيانىن واجىب شرط لرىندن دىر. لاکىن ھرنه يى
قورغو فرض ائدن اينسان لار، باشقالارىنا نىسبت اوندان داھا چو
يارانيرلار. قورغو قورامى نىن اۈزه يىنى جانىندا گزىدىر ھگلىن
مشهور سۇزو وار. ھمىن سۇز ايسلاووى ژيژىئكىن آغزىندان
دوشمور: «شر، بوتون چئورەيه شر باخيشلا باخان معصوم
گۇزون اۈزۈندە دىر.»

اون بئیشنجی تئز:

کیملیکچی سیاست و رادیکال دئموکراتییا

توپلومسال دییشیمین اؤزنه سی [فاعلی] کیم دیر؟ باشقا سؤزله، توپلومسال دییشیمین یوکو کیمین چیینینده دیر؟ کیملیکچی سیاستین، یوخسا صینیفین [طبقه نین]؟ رادیکال دئموکراتییا بو سوال لارین قووشاغیندا فورمالاشیر.

رنسانسدان باشلا یاراق کاپیتالیزمین ائگه من قونوم قازانماسیلا دئموکراتییا دا اونون آدیلا باغلاندى. کاپیتالیزمله باغداش اولان "لیبئرال دئموکراتییا"، نه قدر گؤج مرکز لرینی داغیتماق ایسته بیردیسه، ایقتیصادی عدالتسیزلییه سایماز یاناشدی. مارکسیزم همین عدالتسیزلییه قارشى یاپیلان دیریلدی.^{۵۹} مارکسین نظرینجه لیبئرال دئموکراتییا یئترینجه دئموکراتیک دئییل. چونکی ائگه من کسیم [مسلط طبقه] دئموکراتییا نی یالانچی بیر ایدئولوگیا کیمی توپلوما تحمیل ائدیر. بونون اوچون داها رادیکال بیر دئموکراتییا

^{۵۹} یاپیلان دیرما: صورت بندى، configuration، [آذ: konfigurasıya]

آختارماق گره کیر. "پرولتاریا دیکتاتوراسی" همین گئچک دئموکراتییایا کئچید مرحله سی ایدی. آنجاق سؤسیالیسم آماجی ایله صینیف قاورامی آلتیندا گئچکلیمیش همین آنلاییش، عملی-باشلی دیکتاتور ایدی. بو دیکتاتورادا بۆتون قدرت و ثروت قاینالاری دؤولت آینه کئچدی. سوؤت تجروبه سینی نظره آراق یئنی سئچهنک لر آختاریلمایا بیلمزدی.

اؤتن عصرین آتمیشینجی ایل لرینه دک، دئوریم و دیشمین اؤزنه سی صینیف ایدی. باشقا ایجتیماعی فاکتورلارین هئچ بیر صینیف له ائشده ییر دئییلدی. فئمینیزم، یاشیل چئوره فعالیت لری، قارادریلی لر حرکاتی کیمی موباریز گروپلار، صینیف موباریزه سی ایله ائشیت سایلمیردی. آن اوزاغی اونلار صینیف موباریزه سی نین قوللاریندان سایلمیردی. آنجاق گئچکلشمش سؤسیالیزمین گئریله مه سی و کاپیتالیزمین اولدوقجا مرکب بیر مرحله یه داخل اولماسی ایله هر شئی دیشدی. بشرین اؤچونجو دالغا^{۶۰} اورتامینا توللانماسی ایله، "صینیف" بایاغی بیر قاوراما چئوریلدی. آرتیق "صینیف" قاورامی کیملیک قازانماغا عاید سیاسی چلیشکی لری آچیقلاماقدان عاجز

^{۶۰} اؤچونجو دالغا: بشرین داخل اولدوغو الکترونیک مرحله. بشر بوندان اؤنجه اکینچیلیک و صنایع دالغالارینی آرخادا قویموشدور.

قالمیشدی. بو اوغورسوزلوق دؤزوله سی دئییلدی، چونکی عدالت بایراغی یئره ائنمیشدی.

سول آخیم لار ۱۹۶۰ لاردان صینیف قاوارامینی بوراخاراق ثمره لی حرکت لر ایزینه دوشدولر. ۱۹۶۸- جی ایلین اؤیرنجی حرکتی^{۶۱}، دیشیم لرین اؤزله سی باره ده یئنی دوشونجه لر یاراتدی. بونولا دا "دیره نیش" و "کیملیک قازانما" نین یئنین تانیتمی، رادیکال دئموکراتییانین ایلهام قایناغینا چئوریلدی.

۱۹۸۰- جی ایل لرده مارکسیزمین ائیشی ایله فلسفه سؤیلمی آغیر سورولارلا اوزلشدی. مؤوجود سؤسیالیزمین پروبلئماتیک سجه قازانماسی، صینیف اؤزچولویونون چؤکمه سی، ریفاه و سؤسیال دموکرات دؤولت لرین اوغورسوزلوقو، و نهایت یئنی موhafیظه کارلیغین گؤجلنمه سی کیچیک مسئله دئییلدی. بونون اؤچون "دیشیم آخیمی" باره ده

^{۶۱} فرانسدا اولماقلا غرب اؤلکه لری ۱۹۶۸- جی گنیش اؤیرنجی حرکتی نین *Evenments* شاهیدی اولموشدو. بو اولای لار، بوتون غربده ۶۰- جی ایل لرین اورتالاریندان باشلانمیش گنج لر و اؤیرنجی لر عوصیان ی نین پارتلاش نؤقته سی ایدی. مؤوجود ایجتیماعی گله نکلره و گوج قورولوش لارینا قارش ی یئلیمیش بو اولای لار، غرب اویغارلیغیندا درین ایز بوراخد ی. فرانسادا کوچه یوروش لری «دوگول» ون اؤلکه باشچیلیغینی ترک ائتمه سینه گتیریپ چیخارد ی و بیلیم یورد چئورلرینده تام آنلامیندا دیرم یاراتدی.

یئنی استئراتئگییالارین آختاریشی قاجیلماز اولدو. سوؤتلهر بیرلییی نین چؤکمه سی ایله بو آختاریشلار داها دا شیدتلندی. چؤنکو سوؤتلهر بیرلییی نین چؤکمه سی تکجه مؤوجود سؤسیالیزمین یئنیلگیسی دئییلدی، لیبئرال دئموکراتییانین داها درین مشروعیت گرگینلیینه سوروک لئمه سی دئمک ایدی. چؤنکو شرق دؤشرگه سی کیمی بیر دوشمنین وارلیغی، کاپیتالیزم دونیاسی نین ایچ چکیشمه لرینه کؤلگه سالیردی.

سوؤتلهر بیرلییی چؤکمزدن اؤنجه، "صینیف" تۆپلومسال دیشیمین باشلیجا اؤزنه سی کیمی اؤنمین ایتیرمیشدی. أمک چی اینسان قاباقجیل پارتیا قاورامیندا اریمیشدی، صینیف ایسه توتالیتار دؤولت دییرمانیندا دارتیلیب، سیرادان چیخمیشدی. سوؤت سؤنراسی عالمده، ایلك باخیشدا لیبئرال دئموکراتییا ظفر چالمیشدی. فوکویاما آنتاگونیزمدن اوزاق تۆپلوم عشقینده "تاریخین سؤنو" یانلیساماسینا قاپلمیشدی. باخمایاراق کی، اوچ-بئش بایاغی دیکتاتورالار سؤل بایراغی آلتیندا بۆتونلوکله نوستالگییاسینی هله ده یاشاتماق ایسته ییردیلهر. بونلار دا آنتاگونیزمی خاریجی دوشمنلرین قورغوسو آدلاندیریردیلهر. هر ایکیسی اونوتموشدورلار کی، آنتاگونیزمدن اوزاق تۆپلوم آبسوردور.

ائله بىر دورومدا ائرنسنتو لاكلائو و شاننتال موف سوئيلم،
 صينيف، ائگه منليك و كيمليك قاوارام لارينا يئنى بوجاقدان
 ياناشدىلار. اونلار اؤزگورلوك و برابرلييه اساسلانا راق يئنى
 ايستراتئگييا ايره لى سوردولر: "راديكال دئموكراتىيا. بو
 استئراتئگييا هم سؤسياليزمه بورجلو ايدى، هم ده ليبرال
 دئموكراتىيا. عىنى حالدا هر ايكسینه ده تنقىدى ياناشىردى.

راديكال دئموكراتىيادا دئوريم، صينيف، ايقتىصادچىلىق و
 تارىخى دئترمينيزمدن ايمتىناع اولونور. اؤسته ليك او، ليبرال
 دموكراتىيانين ائورنسل ده يرلرى نين قارشىسىندا سورو
 ايشاره سى قوئور. راديكال دئموكراتىيا هر ايكى دؤشرگه نين
 اؤزچولوك و بوتؤوچولويونه قارشى چىخىر، اينسان باره ده اؤزلى
 و مطلق بىر تانيمين [تعريفين] يوخلوغونو ساوونور. هابئله بو
 آنلايىشىدا سياست آلانى نين ديشيندا هانسي سا تمل اؤز اؤنمىنى
 ايتىرير. بو نؤوع دموكراتىيادا كيمليك سورونو قاتى و دورغون بىر
 مسئله دئيبىل دير. لاكلائونون نظرينجه، كيمليك آديندا بىر شئى
 يوخذور، كيمليك قازانما سوره جى واردىر.

ليبرال دئموكراتىيانين اورتا قجىل و ايله تيشيم چى
 نؤوع لرينده، ديبىشم پلان لارى توپلومون بوتؤولويونو ساغلاماق
 اؤچون توكولور. بونون اؤچون تملچىلىك كيمى فننومئن لرین

كۆكو خاريجى شىر قوه لرده آختاريلير. بونون عكسينه اولاراق، راديكال دئموكراتييدا تملچيلىك كيمي فننومئنلر تۇپلومو بوتۇلشديرمه يه صرف اولونان آشيري فعاليتلرين نتيجه سى كيمي قلمه وئريلير. اوسته ليك، راديكال دئموكراتيا چئشيدلى ليكلرى، چليشكى لرى و فيكىر آيرىلىق لاريني رسميته تانيماقلا بيتيمير، اونون اولوشوم شرطى همين قاوام لارين مؤوجودلوقونا باغلانير.

راديكال دئموكراتييانى سؤل سياست آنلايشيندا يئرلشديرمك اولارمى، يوخسا او دا ليبنئرال دئموكراتييانين چئشيدلريندن دير؟ اونون سؤل اوداقلى دوشونجه تركيبينده يئرلشمه سى يا ليبنئرال دموكراتييانين آلت قولاريندان سايلىب ساييلا بيلمه يه جه يى اؤنم داشيمير. بيرينجيسى، بونلارين هر ايكيسى آيدىنلانمانين^{۶۲} توره مه سى دير. ايكنجيسى بيزيم پروبلئمimiz بوندان داها بسيط دير.

۶۲ آذربايجان جومهوريتينده بونا "معاريف چي ليك" دئييلير، فارسجادا «روشنگرى»، اينگيلىسجه ده ايسه Enlightenment. بو آخيم ۱۸- جي يوزايلىكده اورپادا ياراندى. بو آخيم منسوب دوشونرلر گومان ائديرديلر عاغيلين ايشيغيندا هر شئى آيدىنلاشاجاق. بشرين قارشىلاشديغى بوتون چتتين ليكلر، بوتون پروبلئملر چؤزوله جك. آيدىنلانما جريانى نين اؤنچول لرى، علمين گوجونه هر شئى تانيماق لاريني لؤوغاليقلا دوشونوردولر. هئچ بير تانينماز نسنه نين قالمادىغى واخت،

دئمزدیم رادیکال دئموکراتییا اوتوپییادیر، دئیردیم بیر أنگین اوفوق دور. سیاسی قاوراییشین ایشیق ساچان اوفوقو. بئله جه اوفوقلر اولمادان تاریخ آخاریندا سرسم آدیم لار آتمالی اولاجاییق. آنجاق همین اوفوقه یؤنه لیرکن ساده سورون لاری آرخادا قویمالیییق. بیزده کی پروبلئم دئموکراتییانین لیبرال و یا رادیکالیندا دئییل، اونون ایلکین قوشول لاری نین یوخلوغوندادیر. بیز اونودوروق کی، اؤز مقدراتینی تعیین ائتمه حوقوقو، دئموکراتییا چرچیوه سینده حیاتا کئچمه لی دیر. هر بیر کیملیکچی سیاست پلاتفورموندا اؤزگورلوک، اینسان حاق لاری، عدالت، ریفاه، باریش، چئوره سئورلیک و باشقالیغا سایغی غایب دیرسه، اوردا اؤزباشینالیق توخومونون اکیلمه سی قاچیلمازدیر. سولچولوق، ایسلامچیلیق و تورکچولوک کیمی دؤشونجه لر، دئموکراتیک بیر یاشام طرزى نین کاتالیزورو اولمالی دیر، تنقید اولونماز یئنی قوتسال اؤنرمه لر دونوندا چیخیش ائتمه مه لی دیر.

قورخودان قورتاراجاییق. ایندن بئله، بشرین قارشیلانیدیغی مجهول لار میتؤسون [اوسطوره نین] قارانلیغیندا دئییل، لوگؤس، یعنی اغیلا سؤیکه نن کلایمین ایشیغیندا چؤزولمه لی ایدی. دیققتلی اولمالییق کی، آذربایجان معاریف چی لیبی ۱۹-جو یوز ایلیکدن باشلا بیز و روسیا اوکتیابر اینقیلابینا جان داوام ائدیر. باشلیجا غایه سی چاغداشلاشماق دیر.

كيمليك عدالت اودا غيندا گئزچكلىشمه لى دىر. چونكى اونسوز، گوج ائگه منلىيى آلتيندا مجبورن سوسدورولموش اينسان لارا موتلو ياشام قازانديرماق اولماي اجاق. افلاتونا گوره عدالت ان يوكسك اردم لردن بىرى، اينسانين و دوولتين تمل داورانيش قايداسى دىر. عيسا (ع) والى پىلاتوسون حضورونا گتيريلديينده، عدالته شهادت وئرمك اوچون دونيايا گلدىيىنى سؤيله دى. والى «حقيقت نه دىر؟» دئيه، سوروشدو. سورو جاوابسىز قالدى. چونكى عيسانين قوتسال گوره وى حقيقت آختاريشى دئىلدى، عدالته تانيقلىق ائتمك ايدى.

كيمليك هم ده دئموكراتىيا اودا غيندا گليشديريلمه دىر. دوغرو دور، دئموكراتىك قورولوش كوتودور، آما اوندان ياخشيسى يوخدور. بو بيزه و بوتون اولوس لارا لازيم دىر. چونكى اونسوز موتلولوق دىلك لرىنى آياقلايان گوج لرى دىنج يول لارا يئرینده اوتورتماق مۇمكون دئىيل. كارل پوپئره گوره، «دئموكراتىيا کوتله نين حؤكومتى دئىيل. مسئله كيمين حؤكم سورمه سينده دئىيل. مسئله حؤكومتين نئجه ساھمانا سالىنماسيندا دىر كى، کوتله قان توكمه دن و زورا كىلىق ايشلتمه دن حؤكمدار لار ين شرىندن يا خا قورتارسين.»

سۆن سۆز

کانتین "عاغلینی قوللانماق جسارتین اولسون" کیمی گوستریشینه عمل ائتمک گره کیر. ایسته نیلن سیاسی قورام، أخلاقی ایلکه و ائستتیک باخیش گره یینجه اوس و دوْشونجه سوزگچیندن کئچمه لی دیر. ایلک باخیشدا تانری، دین، یورد، اولوس، توْپلوم، صینیف و یاسا کیمی بوْتون "یوکسک یاخشی لار" سعادت زیروه سی نین گوْستریجیسی دیرلر. لاکین سوْیلمسل سویه ده همین یوکسک یاخشی لار اینسانا قارشی دا ایشله یه بیلرلر، اینسانین قورتولوش واسیطه سی ده اوْلا بیلرلر. "یوکسک یاخشی لار" این ذاتن یاخشی اولوب اولمادیقلارینا باخمایاراق، اونلارین یاخشی/یامان قوللانیشی بیزیم باخیش بوجا غیمیزدان آسیلی دیر.

هر بیر توْپلومسال دَییشمین و قالخینما پلاتفورمونون اوْزه یی "حقیقت، خئیر و گوْزللیک" اولمالی دیر؛ بونلاری

اينسان دىشى ميثالى اولچولره ارجاع ائتمهك شرطى ايله.^{۶۳} فعاليتلر، موباريزه لر و موحاربيهلر بو آماج لارين اوغروندا آپاريلمالى دير. زوراكيليق، اؤفكه و نيفرت كيمي حالتلر، شئيطانلاشديرما سويه سيندن سياسى آلانا ائمه لى دير. دوشمنچىليك آماج كيمي سئچيلمه مه لى دير، سون آراج كيمي قوللانيلمالى دير.

اينسان لارين اؤزگورلويونه ساينغى بسله مك يئتمز، اونلارين اؤزگورلويونو باشليجا آماجا چئويرمك وظيفه دير. اينسان لار اؤزلرينى اؤزگور و راسيونال اؤزنه كيمي گليشديرمك حاققينا ماليك اولمالي ديرلار. هر بير سياسى اينتىظام بو حاققى يئرینه گتيرميرسه اينسانى دئييل.

^{۶۳} البته نيچه نين ايشاره ائندىي مرحله دن اؤنجه كى دورومو آناليز ائتديبيمه گوره، اونون اخلاق و حقيقت باره ده باخيشينا توخونمورام. اونون نظرينجه حقيقت يوخ دور، حقيقتين يوزومو وار. نيچه پئرسپئكتيولره اينانير. يعنى نسنه لرى تانييان مجرد بير اؤزنه يوخدور. همين اؤزنه نسنه لرين بير قيسىمى دير.

KİMLİKÇİ SİYASƏT BARƏSİNDƏ PATOLOJİ TEZLƏR

Eyvaz Taha

Təbriz, April 2016

Elektron OLAY yayınları